

Aydın ve Yabancılaşma Bağlamında Alev Alatlının Or'da Kimse Var mı? Roman Serisinin Roman Analizi Çalışması

Novel Analysis Study of Alev Alatlının Is There Anyone There? Novel Series in the Context of Intellectual and Alienation

ÖZET

Bu çalışma Or'da Kimse Var mı? Roman beşlemesi serisinden hareketle “aydın ve yabancılaşma” sorunsalı çerçevesini içermektedir. Modernleşme süreçlerinden bu yana sosyal yapıda pek çok değişimin ve dönüşümün hızlı bir biçimde yaşandığını görebilmekteyiz. Hızla gerçekleşen toplumsal değişim, aydını ve haliyle etkileşiminde olduğu halkı da yabancılaşma sorunsalına doğru evirmektedir. Türkiye'nin aydınlarının ve bunun neticesinde etkileşiminde bulunduğu halkla beraber hızlı bir yabancılaşma serüvenini aktaran Or'da Kimse Var mı? Edebiyat Sosyolojisi çalışması bağlamında “yabancılaşma” olgusu konusu şüphesiz Türkiye'nin sosyal problemlerine parmak basan konusunu teşkil etmektedir. Yabancılaşma, insanın olduğu ve soyut olarak dahi kullandığı her alanda kendisini göstermiştir. Nasıl ki önceden eşyaların dahi ruhu varsa artık metalaşma bunun önüne geçerek eşyalara da yabancılaşır olmuşuzdur. Bu anlamıyla çalışmada eğitim, din, dil, kültür, kimlik, bürokrasi, ekonomi, batılılaşma, nekrofil (ölüvecilik), biyofili (yaşama sevgisi), aydın ve yabancılaşma kavramları çerçevesinde irdelemeye çalışmaktayım. Bu Edebiyat Sosyolojisi çalışması, nitel araştırma yönteminde yer alan veri toplama tekniğindeki doküman analizi ile çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Yabancılaşma, Modernleşme, Küreselleşme.

ABSTRACT

This study includes the framework of the “intellectual and alienation” problem based on the novel quintet series “Is There Anyone There?”. We can see that many changes and transformations have been rapidly experienced in the social structure since the modernization processes. Rapid social change is evolving the intellectual and the people they interact with towards the problem of alienation. In the context of the study “Is There Anyone There??”, which conveys the rapid alienation adventure of Turkey's intellectuals and consequently the people they interact with, the subject of the phenomenon of “alienation” undoubtedly constitutes the subject that points to Turkey's social problems. Alienation has shown itself in every area where humans are and use them even abstractly. Just as objects used to have souls, now commodification has surpassed this and we have become alienated from objects as well. In this sense, I am trying to examine the concepts of education, religion, language, culture, identity, bureaucracy, economy, westernization, necrophilia (necrophilia), biophilia (love of life), intellectual and alienation in this study. This Sociology of Literature study was conducted with document analysis in the data collection technique included in the qualitative research method.

Keywords: Intellectual, Alienation, Modernization, Globalization.

GİRİŞ

Türkiye toplumunun değişimi ve dönüşümü şüphesizdir ki 19. Yüzyıl ile beraber yaşanan sanayileşme, sosyo-ekonomik dönüşümler, kentleşme, modernleşme, küreselleşme süreçleri ile beraber aydın kimliğini de farklılaştırmıştır. Bu bağlamıyla aydının farklılaşması demek kendi kültür kodlarına da yabancılaşması ve bununla birlikte halka yansması da kaçınılmaz bir süreci doğurmuştur. Bu zeminin oluşumsal kronolojisine baktığımızda; geleneksel toplumdan modern topluma geçişimizle birlikte değişimler ve dönüşümler başat rol oynamışlardır. Bu hal iyisiyle de kötüsüyle de toplumsal süreçlerde işlerlik kazanır olmuştur. Sosyal problemler havuzuna baktığımızda yabancılaşma olgusu ile karşılaşırız. Yani bu anlamda yabancılaşma bireysel ve de toplumsal minvalde pek çok biçimleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu pek çok biçimlerin aktörleri şüphesiz aydınların iştirakiyle yaratılmış sosyal problemlerin çıktısı-ürünüdür. Aydınların yabancılaşması ile halk da yabancılaşma mefhumuna kaçınılmaz olarak namzet(aday) olagelmıştır.

Yabancılaşma olgusu Alev Alatlının Or'da Kimse Var mı? Roman serisinden hareketle 1980'li yılların toplumsal yapının çözülüşünün gerçekleştiği çerçevelerce Türkiye'nin başta aydın ve kaçınılmaz olarak halkın yabancılaşma serüvenine tanıklık etmekteyiz. Bu haliyle yabancılaşma; toplumsal değişim ve dönüşümlerin yaşandığı Türkiye'sinde büyük bir kayboluşu çağrıştırmaktadır. Yabancılaşıyor olmak demek her anlamıyla kültürel

Zeliha Çalıkoğlu¹

How to Cite This Article

Çalıkoğlu, Z. (2025). “Aydın ve Yabancılaşma Bağlamında Alev Alatlının Or'da Kimse Var mı? Roman Serisinin Roman Analizi Çalışması” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:5; pp:822-841. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15535589>

Arrival: 07 March 2025

Published: 30 May 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sakarya, Türkiye. ORCID: 0009-0003-4621-8769. E-mail: zeliha.calikoglu1@ogr.sakarya.edu.tr

kodlardan kopuşu simgelemektedir. Bunun farkında olan aydın kişilerce ki -Alev Alatlı buna bir örnektir- romanlara konu olagelmektedir. Bu sebeptendir ki Alev Alatlı bu konun farkında olunmamasını görerek roman beşlemesi serisine Or'da Kimse Var mı? Çağrısı yaparak “bugün okunmasa bile muhakkak yarın okunacaktır” demektedir.

Aydın ve yabancılaşma bağlamında Alev Alatlı'nın beş kitap serisi çalışmayı içermektedir. Sırasıyla “dizinin ilk kitabı olan V.L.M! (Yaşasın Ölüm!) ismini İspanya'da meydana gelen iç savaşta İspanyol faşistlerin sloganlarından almıştır” (Özdem; 2015: 49; Payza, 2013: 7'den nakl). Yani bu seride çoğunlukla durulmuş olan yabancılaşma çeşitlerinin neler olduğu, Türkiye toplumlarında nasıl görüldüğü, Batı'da geçen Nekrofilya (ölü-sevicilik) gibi konular üzerinde durulmuştur. Bu bağlamıyla Nekrofilya Türkiye toplumunu her zümreden insanı esir alarak biyofilikten(yaşama sevinci) kopararak kişileri yabancılaştırmıştır. Tam anlamıyla Batı gibi ölü-sevici bireyler olarak yabancılaşma dönüştürücüdür. Bu anlamıyla roman başkarakterini oluşturan Günay Rodoplu üzerinde aydın kişinin nasıl kendi memleketinde vatansız(haymatlos) kalışını gerçekleri yansıtarak gözler önüne sermektedir. Kitabın içeriğindeki konuları ise; Yabancılaşma, Batı-Doğu Çatışması, Milliyetçilik, Eğitim ve Akademi, Kapitalizm ve Bireyselleşmedir.

İkinci serinin “Nuke Türkiye” adıyla adlandırmış olup Nuke'nin nükleer kelimesinden gelerek atom bombası olarak da adlandırdığını anlamaktayız. Konusu noktasında; “İran rehine krizi sırasında Amerikan vatandaşlarının protestolarında kullandıkları slogandan aldığı” (Özdem; 2015:49; Payza, 2013:72'den nakl.) okumaktayız. Nükleer silahlar, yabancılaşmanın ne olduğunun son derece çarpıcı ve ürkütücü bir simgesidir. Bunlar insan ürünüdür. Gerçekte, insanın en büyük zihinsel başarılarının bir ifadesidir, ama bizi kontrol eden onlardır” (Fromm, 2018: 24).

Serinin üçüncüsü olan “Valla Kurda Yedirdin beni” ismini Erzurum yöresinin “Giderim Van'a Doğru” adlı türküsünden almıştır. “Hu beni hurda beni, vallah koydun çukurda beni, Beni beni haber zalim yar, oğul sadıklığın bu muydu? Vallah yedirdin kurda beni” (Özdem; 2015: 50; Payza, 2013:7'den nakl.). Çoğunlukla Türk-Kürt sorunu üzerinde durularak yabancılaşma mefhumunu ideolojik düzlem üzerinden aktarmıştır. Yani günümüz gerçekliği olan halen daha devam eden Türk-Kürt çatışması üzerinden sosyal gerçekleri romanda okurlarına sunmuştur. İçerdiği konular ise; Sosyal Yabancılaşma, İdeolojiler, Türk-Kürt Çatışması, Eğitim ve Öğretime Yabancılaşma, sorunlar neticesine çözüm önerileri sunmaktadır.

Dördüncü kitabı olan “Ok. Musti Türkiye Tamamdır” da Alatlı Türk Milliyetçiliği ve ülkücü hareketler ekseninde romanlaştırmıştır. Türk toplumundaki ideolojiler romanlarda farklı karakterler üzerinden okuyucuya verilerek onların Türk Toplumuna etkisi eserlerde işlenmiştir” (Özdem, 2015: 50). İçerdiği konular ise; Narsizm (özseverlik), Kadın-Erkek Eşitliği, Bütünleşme-Birleşme ve yine yabancılaşmanın sonuçları olmaktadır.

Romanın son serisi olan “Beyaz Türkler Küstüler” ismiyle karşımıza çıkmaktadır. Burada Alatlı yeni bir kavramdan bahsetmektedir. Nedir bu? “Paçozaşmak”. Bu kavramı günümüz kapitalizm boyutu ile bağdaştırarak açıklamaktadır. Yani günümüz modernlik ve beraberinde gelen kapitalizm toplumda kayboluşu ve yalnızlaşan bireyler noktasında Beyaz Türkler'in hikayesini anlatmaktadır. İçerdiği konular bünyesinde; Filistinizm (sanat alanında dar kafalı), Nefret Toplumu, Dini Yapılanmalar, Gelenek Yabancılaşması, Günümüz Sosyal Medya Aşiretliği ve Televizyon Programları olarak yine toplumsal günümüz problemlerine seslenmiştir.

Bu beşleme seriden oluşan kitaplar bütünü genel çerçevesiyle geçmiş ve günümüz Türkiye'sinden yani 1970-1990 yıllarından hareketle aydın ve etkileşiminde bulunduğu halkın yabancılaşma serüvenlerine kulak vererek gerçekleri romanlaştırarak panoramik bir çerçeve bütünü ortaya koymuştur. Konular bünyesinde yazar sorunları bir lineer doğrultuda anlatmayarak döngüsel bir model ile bağlantıların yoğun olduğu, belge niteliğinde tarihsel gerçekliği bu anlamıyla yayımlamıştır. Dizinin son kitabı olan “Beyaz Türkler Küstüler” haricinde diğer tüm dizide rol alan Günay Rodoplu'yu aydın kimliği ile var olmaktadır. “Romanlarda, Günay Rodoplu'nun karşısına, Türkiye'nin yakın siyasal tarihinde (1970-1990) derin izler bırakmış olan Marksist ideoloji(Mehmet Sedes), Kürt solu (Şiran Ören) Ülkücü düşünce (Selahattin Ak) ve Sosyal Demokrat düşünce (Şafak Özden)'yi temsil eden tipler çıkar. Ayrıca Oryantalist bir bakış açısına sahip olan Pavloviçler ile de yolu kesişir” (Toprak, 2017: 14).

Yabancılaşmada istenilen temel rol “obskürantizm” (bilmesincilik)'dir. Bilmesincilik bu anlamıyla olanların farkında olmamaya çağrı veya bir davet teşkil etmektedir. Yabancılaşmaya doğru giden toplumlarda bilmesincilik kör gibi olmak” istencini barındırır. Biz bu düşünce biçimini yıkamadıkça yabancılaşma; insanın sosyal problemler silsilesinin devamı olarak belirginleşip patolojik bir sorun olma bağlamında devam edecektir. İşte bu haliyle yabancılaşma; gücü kendi kendine var edemez. Bu varoluşu aynı zamanda tabi ki de sanayileşme, özelleştirme, küreselleştirme, modernleştirme değişim ve dönüşümleri neticesindeki hareketlerle yani Batı'nın biz toplumumuzu “evcilleştirme oyunu” bağlamlarına boyun eğerek-farkında olarak veya olmayarak- zaten yabancılaşma kaçınılmaz bir süreç olarak kişisel ve toplumsal halleriyle işlerliğini idame ettirecektir. Küreselleşme olgusu nasıl ki sadece

ticaret, teknoloji, eğitim, medya, ekonomi vb gibi alanlarda olmayıp duygu, düşünce ve kavramlardaki aktif olma hali yabancılaşmanın ne boyutlara gelebilirliği noktasındaki olguyu-problemin boyutunu- açığa kavuşturabilmektedir.

Toplumsal çağ süreçlerinin hemen hepsinde okumuş ve okumamış zümre varlığını koruyarak hep var olagelmıştır. Bu zümre kişileri kendi çağların gereklerine göre bir yaşayış, düşünüş, hareket edişleri noktasında şekillerin (olayların) verdiği bağlamda kalıplara girmişlerdir. Özellikle her çağda aydına gereksinim duyulmuş olup bilgili olmaya hapsedilmiştir. Çünkü o halkı aydınlatma, bilgilendirme, olanların farkına vardırma gibi görevler ona biçilmiştir. Fakat problem şudur ki; aydın yabancılaşma yolunda emin adımlarla halen daha ilerlemektedir. Bu aslında Türkiye toplumunun ilerleyişini değil; gerileyişiyle birlikte yok oluşuna doğru sürüklenişi bağlamında okumak gerekmektedir.

Araştırma Probleminin Tanıtımı

Değişme olgusu; her toplumun geçireceği bir normu kapsamaktadır. Yani kaçınılmaz bir süreç olarak geçirilen bir şartlılık şeklindeki bir durumdur. Bu bağlamıyla Osmanlı döneminden, Tanzimat'a, Cumhuriyet'e ve günümüz Modern dönemlerini okuduğumuzda çıkarsayacak olmamız kaçınılmaz değildir. Özellikle değişim ve dönüşümleri noktasında etkilenen, yaşayan, düşünen, konuşan canlıları olaraktan insanları inceliyor olmak süreci kolayca karşılaştırmamızı sağlamaktadır. Bu anlamıyla hangi toplumda olunursa olunsun değişim ve dönüşüm kaçınılmaz değildir. Bu kaçınılmaz süreci tetikleyen pek çok dönüm noktaları olarak okuyacağımız gelişmeler kendisini göstermiştir.

20. yüzyılın başında gerçekleşmiş olan sanayileşme Türkiye'nin değişimi ve dönüşümü hususu sürecin hızlandırıcı unsuru olmuştur. Bu değişim her anlamıyla; zihinsel, fiziksel, gelişimsel, ideolojik vb. pek çok biçimlerde kendisini göstermektedir. Aydın kesim dahi bu süreç içerisinde kaybolarak, varlığına yabancılaşarak, kendi memleketinde dahi haymatlos (vatansız) gibi yaşamaya mahkum olmuştur. Bu mahkum oluşun pek çok konulardaki örneklerinin tezahür edişleri nedeniyle yabancılaşma özellikle Modernlikle birlikte Küreselleşmenin çıktılarında daha fazla parmak basılması gereken konusunu oluşturmaktadır.

Aydın ve yabancılaşma sorunsalı demek sadece aydın zümresini değil her kültürden insan zümresine dokunuyor olması demektir. Değişim bu anlamıyla olumlu yanları kadar olumsuz yanları pek çoktur. Bu pek çokluk aydın ve halk kesimlerinin kimliklerinden ayrıştırılarak başka inanışlara yönlenmelerini okuyor oluşumuzu ve çözülmezse daha uzun süreler gündemden düşmeyen sosyal problemlerin başını çektiğinin şahidi olacağız. Aydın değişme sorunsalının farkına varamayıp alması gerekenleri almayı, almaması gerekenleri de alırsa büyük bir varlıksal parçalanma kaçınılmaz olacaktır. "Aydın; halka yol gösterendir" bu mantalite her tarihsel dönemde hep var olmaktadır. Bu sebeple Aydın'ın yabancılaşması demek; dilsel, dinsel, tarihsel, kültürel, akademisel, siyasal, kimliksel, aile, arkadaşlık ilişkileri vb. pek çok konuda tek tip bir Batılılaşma yoluna doğru kendi ellerimizle kıydığımız Aydın'ın da bizi peşinden götürüyor oluşuyla da yaşayışımız olacaktır. Bu anlamıyla Yabancılaşma olgusu probleminin asıl başı çektiği aydın entelektüeller olmasıyla beraber kurtarıcısı da onlar verilmektedir. Çünkü Alev Alatlının da dediği gibi "aydın bilgilenmek gibi bağışlanmaz bir suçtan müebbeten mahkum edilmiştir" de ondan!

Araştırmanın Temel Problemi

Alev Alatlının Or'da Kimse Var mı? Roman beşlemesi serisi bağlamında "Aydın ve Yabancılaşma" olgusu Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısıyla, toplumsal değişim ve dönüşümleriyle birlikte problemler nasıl ortaya koyulmuştur? Çözümlemeleri Neler Olmalıdır?

Araştırmanın Alt Problemleri

- ✓ Yabancılaşma Nedir?
- ✓ Romanda Aydın Tipleri Nelerdir?
- ✓ Yabancılaşma Göstergeleri Nelerdir?
- ✓ Yabancılaşma Süreci Nasıl Bir Hale Sokar?
- ✓ Aydın Yabancılaşması Neyi İfade Etmektedir?
- ✓ Yabancılaşmanın Batılılaşma İle İlişkisi Nedir?
- ✓ Yabancılaşma(ma)ma İçin Neler Yapılması Gerekemektedir?
- ✓ Yabancılaşmanın Topluma Etkileri ve Çıktıları Nelerdir?

- ✓ Yabancılaşma Başta Neden Aydın Zümreyi Etkilemektedir?
- ✓ Edebiyat Romanları ve Bunun Sosyoloji ile Bağlantıları Nelerdir?

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yabancılaşma konusu yüzyıllardır pek çok bilimsel çalışma alanlarda varlığını koruyan ve tartışmalara halen daha açık bir olgu olmaktadır. Bunun önemindendir ki sosyal problemlerin başını çekmektedir şüphesiz. Yabancılaşıyor olmak demek kimliksiz, kültürel kodlardan yoksun, haymatlos (vatansız) kalarak evcilleştirilmiş bir toplum modeline doğru gidişi temsil ediyor demektir. Konunun bu denli öneminden dolayıdır ki, araştırmada amacım Alev Alat'ın Or'da Kimse Var mı? roman serisinde, Türkiye'deki aydın ve halk zümrelerinin geçmişten günümüze geçirmiş olduğu yabancılaşma olgusunda sosyo-kültürel yapı ve temel sorunlarına gerçekler üzerinden betimleyerek yoğun, panoramik bir olaylar dizisi sunmaktadır.

Yabancılaşma olgusu halinin gerek aydınlarca gerekse halk kesimlerince fark edilemiyor oluşu temel “sosyal problem” olması dolayısıyla çalışmaya konu edilmiştir. Konunun önemi mahiyetinde özellikle aydın kesimin bunu fark edemiyor oluşu veya yabancılaşma olgusuna karışması kaçınılmaz olması halk çevrelerini de etkileyerek böylece toplumsal dinamizmin kodlarının çözülüşü, yıpranışını ve yıkılışı da bu anlamda kaçınılmaz bir süreç olacaktır. İşte bu kaçınılmaz süreç bizi bize yabancılaştıracak temel faktördür. Bu konu bağlamında çalışmanın temel merkezi olan Or'da Kimse Var mı? Roman serisi çalışmasından hareketle bu beşlemenin okunmaması bana “yabancılaşmaya direnen toplum ve aydın çevrelerini” anımsatmaktadır. Bu nedenle bu konuyu çalışarak gerçeklerin tekrar açılmaları aydınlanması ve çözümlere ihtiyaç duyulduğunun farkına varılması gerektiğini savunarak bu çalışmayı bir farkındalık bağlamında ele alarak ilerletmekteyim.

Yabancılaşmadan kurtuluşu; “paketlenmiş-ambalajlanmış- doğruların ötesine geçebilmeyi” gerektirir. Yabancılaşmanın hızı ve yönü sebebiyle kurtuluşunun aciliyetini gerektirmektedir. Ancak; bu biçimden en çok etkilenen aydın kesimi olması sebebiyle bu kurtuluşun görevini de aydınlara verilmiştir. Çünkü onlar toplumun her dönemini değiştirme ve dönüştürme görevini üstlenmiş, bilgilenmekten mahkum yemiş çevrelerdir. Yabancılaş(ma)ma sağlandığı ölçüde işte o zaman kendimiz olabilmeyi, emekçinin kendi ürettiği ürüne yabancılaşmaması, başkası gibi davranmamayı, kendi kültürel kodlarımız neticesinde dolaşabilmeyi, empati duygusunun temelinde bireyler ve toplumlar olarak sağlıklı bir toplum biçimli yaşayacak olmamız kaçınılmaz olacaktır. Yoksa bunu sağlayamazsak yabancılaşan biz ve aydınların sürekli bir işleri vardır. İşleri yani kendi ve çevreleri arasına koydukları taş duvarlarına toslayışımız muhtemeldir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma yöntemim konum ve kaynaklığından esinlendiğim roman beşlemesi serisi olması dolayısıyla nitel araştırma yönteminde veri toplama tekniği olan doküman analizi biçimini kullanmayı uygun bulmaktayım. Bunun sebebi ise nitel araştırmanın; “incelediği probleme ilişkin sorgulayıcı, yorumlayıcı ve problemin doğal ortamındaki biçimini anlama uğraşı içinde olan bir yöntem” olmasındandır (Baltacı: 369; Guba ve Lincoln, 1994; Klenke, 2016'dan nakl.). Yani sosyal hayattaki olan bitenler bağlamında barındırmış olduğu nitelikleri sebebiyle de tercih edişimde etkili olmuştur. Aydın ve Yabancılaşma olgusu ilişkisi de sosyal hayatın gerçekleri ve çözüme kavuşturulması gereken bir husus olmasından dolayı bilgi üreticisi ve sağlayıcılığı sebebiyle araştırma yöntemi seçimimde belirleyiciliğini korumuştur.

Araştırma olgusu konusunun anlaşılabilirliği, roman karakterleri bünyesinde gösterge ilişkilerinin yorumlanması, problemlerin betimlenişi, çözüme kavuşturulması ve çözümünü birlikte genelleştirilerek yabancılaşma sürecinin anlaşılabilirliğini sağlaması sebebiyle yöntemim olmaktadır.

Araştırmanın Tipi

Araştırmamda yabancılaşma olgusunun ve bununla doğrudan ilişkili olan aydın zümresinin değişimini, dönüşümünü, çözülüşünü, yıkıma uğrayarak da yabancılaşma ile eş değerde olan yok oluş sürecini anlaşılabilirliği noktasında engelleyerek düzeltme yolları amaçlanmaktadır. Edebiyat sosyolojisinde de bunun en başarılı örneklerine kaynaklık eden Or'da Kimse Var mı? Beşli roman serisinden hareketle yorumlamaya ve betimleme biçimine uygunluğu noktasında seçerek esinlenmiş olmuştum.

Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Araştırma konum nitel veri yöntemine uygun oluşu nedeniyle kitaplardan kaynak edişim doküman analizi tekniğini seçmemi mümkün kılmıştır. “Araştırmada incelenen olgu veya olaylarla ilintili bilgiler içeren yazılı belgelerin ayrıntılı olarak taranması ve bu bilgilerden yeni bir bütünlük oluşturulması, doküman/metin analizi olarak

adlandırılır” (Baltacı: 376; Creswell, 2002’den nakl.). Kaynaklığından esinlendiğim roman serisi bu bağlamıyla geniş bir belge niteliği sağlamış olmasıyla doküman incelemesi yöntemine en uygunu olan olacaktır.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Belge niteliği taşıyan Alatlının roman serisinin analizi ve yorumlanması noktasında içeriğinde yabancılaşma, aydın, sosyal problemler, kentleşme, batılılaşma, akademisel sorunlar, bireyselleşme, din ve dil, kimlik, kültür, tarih, nekrofil, etnik kimlikler bağlamında sorunlar silsilesi var olmaktadır. Kitaptaki verilerin analizleri karakterler bünyesinde incelenip tüm olgular yorumlamaya tabi tutularak yabancılaşma(mak) adına çözüm önerilerini vermektedir. Bunun gerçekleştiği bölüm ise kavramsal ve kuramsal çerçevede analizleriyle beraber yorumlanması gerçekleşmiş olmaktadır.

Araştırmanın Sayıtları

Araştırmamın sayıtlar çerçevesi şu şekildedir;

- ✓ Aydın zümresi toplumu etkiler
- ✓ Yabancılaşmadan ilk aydın zümresi etkilenir.
- ✓ Romadaki aydın ve halk zümresi gerçek yaşamın insanıdır.
- ✓ Yabancılaşmanın toplumdan topluma çeşitli yansımaları vardır.
- ✓ Edebiyat Sosyolojisi çalışmaları toplumun gerçek yansımalarıdır.
- ✓ İnsanlar, yaşamış olduğu toplumdan etkilenen ve etkileyen varlıklardır.
- ✓ Toplumsal ve sosyal değişme hızının yaşanması yabancılaşmayı yaratır.
- ✓ Aydın tipolojileri çeşitli olmakla birlikte olumlu ve olumsuz özellikleri barındırırlar.

Alatlının yabancılaşma ve ilişkili olan aydın zümreyi tüm gerçekliğiyle ele alarak problemin odağında olmaktadır. Bu bağlamıyla edebiyat sosyolojisi toplumsal gerçekliği okuma hususunda biz sosyologların alanlarına da giren bir durumdur. Bu sebeple roman beşlemesi serisinden tez başlangıcından sonuna esinlenecek olup yabancılaşma ve aydın ikilisi düzleminde çerçeve çizip, konumu sınırlandırmış olmuştum. Bu minvalde edebiyat sosyolojisinden kaynaklık aldığım Alatlının beşleme serisi ile konum ile alakalı diğer çalışmaları temel alıp, bana kaynaklık sağlamayacak diğer kaynakları saf dışı ederek çalışmamı sınırlamaktayım.

Romanda geçen bilim insanlarının (Marx, Fromm, Meriç, Freud ve Gramsci) yabancılaşma kuramlarından hareketle ilerleyecek olup, çalışmamı nitel veri yönteminin tekniği olan doküman analizi tekniği ile sınırlandırmış bulunmaktayım.

Kavramsal Ve Kuramsal Çerçeve

Edebiyat Sosyolojisi

“Edebiyat sosyolojisi kavramı 19. Yüzyılla birlikte, diğer sosyal bilimlerde kendine önemli bir yer edinen – sosyolojinin ortaya çıkışı ile birlikte adlandırılmış oldu. Sosyolojinin isim babası olan Comte gibi Spencer ve Durkheim’da aslında sosyolojik görüşlerinde edebiyata fazla yer vermemişlerdir” (Lüleci, 2002: 12). Bu anlamıyla sosyoloji ve edebiyat ilişkisi birbirini bütünleyen bir dalı oluşturmaktadır. Çünkü edebiyat; hayatın içinden olan gerçeklerin tezahürünün kelimelerle olan betimleniş olmasıyla beraber sosyoloji dalı; bu betimlenişin arka perdesini çözümlenmeye çalışan bilimi oluşturmaktadır. Bu sebeptendir ki edebiyat bir toplumsal analiz ilişkisi kurması dolayısıyla sosyoloji için önemli bir sonuca varışın tezahürüdür. “Durkheim tarafından ifade olunan “içimizde kişisel olmayan bir şey vardır, çünkü içimizde sosyal bir takım şeyler vardır” gerçeği...” (Lüleci, 2002: 2).

“Oysa roman okumak, dünyayı anlamanın önemli bir şeklidir; insanları, gerek toplumsal gerek bireysel açıdan değerlendirmenin, hassas bir ölçütü! İddiaya var mısınız? Roman okumayanlar, insanlar üzerinde, roman okuyanlardan daha fazla yanılırlar” (İlhan, 2019b: 259).

Her eser toplumsal düzlemde gerçekleşmiş olan bir sosyal olay olması dolayısıyla sosyoloji bilimine önemli katkıları sağlıyor olması da bu bağlamda önemli bir meseledir. Bu sebeple başta roman eserleri olmak üzere edebiyat eserlerinin anlaşılabilirliği noktası toplumsal yapıyı anlama ve çözümü noktasında bağlayıcı özelliği bulunmaktadır. “Edebiyat sosyolojisi, sosyolojinin bir alt dalı olarak onun metodolojisinden ve kurallarından bağımsız düşünülemez” (Sevgili, 2005: 30).

Edebiyat sosyolojisine önemli eserler kazandırmış çokça yerli ve yabancı yazarlar bulunduğunu okumaktayız. Bu bağlamıyla Madam de Stael ilk kazandırıcılarından olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu yazarımızdan sonra Zeka

isimli eseriyle Hippolyte Taine'nin olduğunu okumaktayız. Edebiyat Sosyoloji adlı kitapçık ve Edebiyat Tarihinin Tarihi isimleriyle de Escarpit yazarın da edebiyat sosyolojini temellerini attığını görebilmekteyiz. Yine tüm bunlar yanında Gustave Lanson, Brunetiére gibi yabancı yazarların kazanımları olduğunu okumaktayız. Bizde ise, Sabahattin Eyüboğlu, Nurettin Şazi Kösemihal, Sadık Tural, Suut Kemal Yetkin, Oğuz Atay, Alev Alatlı ve daha nice yazarlarımız kaynaklık etmişler ve etmeye de devam ettiklerini yazdıkları eserlerden okuyabilmekteyiz (Lüleci, 2002: 9).

Alev Alatlı'nın beşli roman serisi bu bağlamıyla tam bir Türkiye gerçeğini betimleyip okurlarına sunarak mükemmel bir edebiyat sosyolojisi çalışması örneğini temsil etmektedir. Bu minvalde Modernizm ve Küreselleşme süreçleriyle beraber daha da görünürlük kazanan sosyal problemlerin temel başat konusunu oluşturan aydın ve yabancılaşma olgusunu yaşayarak da gözlemlediğim neticeler dolayısıyla çözümlenmesi gereken bir mesele olarak ele almaktayım. Alev Alatlı da bu amca hizmet etmiş olmak istemekte ki edebiyat ile sosyolojinin birlikteliği noktasında sosyal gerçekleri gözler önüne seren itidalli bir çalışma kazandırmıştır. Toplamları çözümleme noktasında sosyolojinin edebiyat'a, edebiyatında sosyolojiye kaynaklık edişi sebebiyle yardımında oluşu toplumların görünmeyen nedenlerinin açıklığa kavuşturulması hususunda bütünlüklü bir birlikteliği var etmektedir.

Aydın Kavramının Sosyolojik Analizi

"Latince bir kökten türetilen "intellect" kelimesi akıl, zekâ anlamına gelmektedir. Aynı kökten "intelligence" kelimesi daha ziyade mevcut zihni kapasiteyi vurgularken, "intellect" sözcüğü zihni gücü ifade etmektedir" (Birkök: 99; Webster's, 1989. s. 738-9'dan nakl.). "Dilimizde entelektüel sözcüğü, "Aydın, Münevver" kelimeleriyle karşılanmaktadır. "Aydınlatılmış, ışıklı" anlamına gelen münevver kelimesi ilahî kökenli bir ışık olan "nur" kökünden türetilmiştir. Bu etimolojik özellik aydınlığın, yani bilgi ile donanmanın, sadece akılla değil, duygu, sezgi, kalp gibi diğer faktörlerin de katılarak sağlanabilmesi anlamını vurgulamaktadır. Aydınlanma, sadece akıl için ve akla has bir vakıa değil, insanın bir bütün olarak, tüm veçheleriyle ele alındığı bir olgudur. Bu nedenle dilimize yerleşmiş olan entelektüel kelimesinin etimolojik olarak daha ziyade zihnin gücünü ön sırada tuttuğunu, Aydın'ın ise akıl ve inancı birlikte işaret ettiğini söyleyebiliriz. Genel kabul gören entelektüel niteliği şöyle açıklamak mümkündür: "Sanat ve bilimde gerekli olan 'intelligenceden' farklı olarak 'intellect', bir hüküm (maddeyi) ayırıştırma kapasitesi, bir sebep-sonuç ilişkisinin ötesine geçiş, değerlerin esas mânâsını bularak meslekî veya profesyonel hayata sokmaktır" (Birkök: 99-100; Coser, 1993, s.288'dan nakl.).

Aydınların Özellikleri

Aydın her toplumda varlığını ve bütünlüğünü koruyan olup, aranan karakterler silsilesini oluşturan kişiler olmaktadır. Bunun sebebi entelektüel kimlik ve birikimleri noktasında toplumların pek çok konuda isimlerinde olduğu gibi bilgi noktasında aydınlatıyor oluşlarıdır. Biz toplumlar günden güne değişimlere ve dönüşümlere uğrayışlarımız kaçınılmaz bir süreçtir. Çünkü değişimin olmadığı yerde hayat yoktur. Bu sebeptir ki bu döngüde olan bitenin bilgililerce topluma yansıtışları toplumsal hareketlerimiz bünyesinde oldukça önem taşımaktadır. Yani "dostumuzu ve düşmanımızı bilme" tabiriyle anlaşılabileceği üzere bunun bilinişinde aydın entelektüeller bize yol gösterici haritalarımız olmaktadır. Haritaları sebeptir ki özellikleri saymakla bitmez olup, modernlikle beraber güncellendiğini görebilmekte ve okuyabilmekteyizdir.

Edward Said'in Şarkiyatçılık kitabının ilk girişinde de Karl Marx'tan alıntıladığı; "onlar kendilerini temsil edemezler, temsil edilmeleri gerekir" (Said, 2017: 349) sözleriyle aydın görevi örtüştüğünü görebilmekteyizdir. Yani bu sözle anlamlandırılan halk kişilerince onlara dayatılan pek çok olay ve olgular o kişilerce anlamlandırılmadığından temsil edemeyip, temsil edilmeleri gereken entelektüel aydınlarca süreç idame ettirilmesi gerekmektedir. Aydın bilgilenecek halinden mahrum kalamayıp, bu göreviyle görevlendirilmiştir. Bu sebeptir ki toplumu temsil edişleri her dönemde zorunluluk arz etmektedir. "Entelektüel faaliyetinin amacı insanın özgürlüğünü ve bilgisini arttırmaktır" (Said, 2020: 34).

Aydın herhangi bir bilgi olgusunun kalıbına sıkışmamalı, tek bir toplumsal, kültürden, tarihten, dil veya dinden ilerlememelidir. O bu anlamıyla evrensellüğün başat karakterini oynamaktadır. Aydında yerel ve evrensel haller mevcut olmalı. Ancak alması gerekenleri almalı, almaması gerekenleri ise almamalı. Çünkü toplumsal ilerleyişin sağlığı bünyesinde bu önemli bir mevzu olmaktadır. Bu anlamıyla parmak gösterilen olumlu anlamda aydınlar ve toplumlar içerisinde yeşermemiz için yabancılaşma olgusuna göz yummamalıyız. Malumatfuruş Aydın (bilgiçlik taslayan kimse), toplumların ilerlemesi noktasında engel koyan bir barikat kişileri olmaktadır.

"Günümüz entelektüeli, garantili bir geliri olan ve dersane dışındaki dünyayla alakası olmayan, kabuğuna çekilmiş bir edebiyat profesörü olup çıkmıştır. Jacoby'e göre bu tür insanlar, asıl amacı toplumu değiştirmek değil akademik kariyer yapmak olan anlaşılabilir ve barbarca bir üslupla yazmaktadırlar" (Said, 2020: 80).

Pascal'ın deyimiyle insan; çelimsiz ama düşünen bir saz parçasından ibaretti. (Meriç, 2018: 203) Bu anlamıyla toplum düşüncesinin yeşermesinde aydının reçetelerine ihtiyacı vardır. Kısaca aydın; önder, yenilikçi, durağan olmayan, eleştirel, marjinal ve değişmecedir. Tüm bunların yanında aydın yalnız ve yabancıdır (Sevgili, 2005: 41). Yabancılığı; kendine ve topluma bakışıyla olan yönlendirmelerindeki boyutunun değerlerine ters düşen körleşme halinin olmaması gerekmektedir. Gerek tezimin gerekse Alatl'ın kitapları bağlamında temel mesajını bu yönüyle vurgulamaktadır.

Romandaki Aydın Tipolojileri ve Aydın Yabancılaşması

Alatl'nın Or'da Kimse Var mı? Beşli roman serisinde temel hareket noktası Günay Rodoplu'nun aydın karakterine hayat veriş olmasındır. Bu hayat veriş V.L.M.(Yaşasın Ölüm)'de aydınların ve dolayısıyla toplum bireylerini de olumsuz yönde dönüştürerek yabancılaştırmasını okumaktayız. Bu anlamıyla romanda temel rol Günay Rodoplu kişisi aydının kendisine ve topluma yabancılaşmalarını aktarmaktadır. Rodoplu Gümülcelneli bir ailenin çocuğudur ve İstanbul'da doğmuştur. Amerika öğrenimi görmüş olup, 1973'te İ.Ü. İktisat Fakültesin'de öğretim üyeliğini gerçekleştirir. Ancak üniversitede kalıcı ideolojileri değiştiremeyince işine son vererek yazarlığa soyunur (Özdem, 2015: 52). Yaşamı boyunca her ideolojiden insanla karşılaşır. En şaşırtıcı olanı aydınlarla dahi karşılaşması olup, onların nasıl bu derece yabancılaştıklarını görememeleri üzerine olur. Rodoplu olunması gereken olumlu bir aydın tipolojisi içerisinde. Fakat Rodoplu'nun da zamanla çevresindeki kişiler sebebiyle körleşerek yabancılaştığının şahit olmaktadır.

Romanda bahsedilen birçok aydın tipleri vardır. Bunlardan ilki organik aydınlar sınıfıdır. Rodoplu'nun ağzıyla aktarılan organik aydınlar; statükocudurlar. Yani aydınlar mensubu oldukları herhangi bir sınıfın düşünceleri bağlamında hareket ederek toplumları da hareket ettirmektedirler. Yani Batıcı bir zihniyet söz konusudur. Bu anlamıyla Türkiye Büyük Yalanı yaşamaktadır. Çünkü kendi değerlerinden kopuk bir düzeni benimseyerek topluma da bunu benimsetişleri söz konusudur. Bunu benimsemeleri ve benimsetişleri demek dil, din, eğitim, akademi, tarih, kültür, değerlerimiz gibi pek çok kültürel kodlarımızın başkalarına benzeyişimiz sebebiyle kopuş filmimizi kendimizin çekişi oluşudur. Bu da Türk toplumunun yabancılaşmaya doğru sürükleniş kaçınılmaz süreçtir yaratmaktadır. İnsan topluluğunun ruhlarını, hislerini, değerlerini yıkmayı ve bozmayı gerçekleştirmeden rahat durmayacak bunlar! (Alatl, 2007: 173).

Kapitalizm Dünyası hiçbir sınıfsal ayırım yapmadan sanayide çalışanıyla hukukçusunun, profesörüyle birlikte politik kişilerini ele geçirerek kendi yarattıkları organik aydınlarını yarattılar! (Alatl, 2007: 57). Yani süreçte biliyor olmak hiçbir anlam ifade etmemekle beraber asıl yabancılaşmanın sürdürülüşünü de bu sayede aydın ötekine devredişini okumaktayız. Geçmişten günümüze sosyal sorunun varlığından haberdar-mış- gibi yapan aydınlar zümresi var oldukça aydın olmanın gereklerini yapmadıklarını görüşümüz aşkar olmaktadır. Bu yönüyle organik aydın tipolojisi eleştirilmeye müsait bir ortam hazırlamıştır.

İkinci bir aydın tipolojimiz ise Alatl'ca; Malumatçı Aydını kişisini anlatışı olmuştur. fakat Malumatçıyı anlatmadan önce Alatl malumat ile bilgi kavramlarının içeriğini anlamlandırmaya gider. Bilgi tanımlaması ona göre; “esasa, öze dönük, hayatın bütünüyle çıkan, hayata asılan, hayatı açıklayan, yorumlayan, aydınlatan, ‘ışık’, ‘Malumat’ ise öğretilmiş, belleğe stok edilmiş, ama hayata iğreti duran kazanlar bütünüydü” (Alatl, 2007: 29). Yani bu okumamızda anladığımız günümüz malumatçı aydınların eğitim sistemimizle ve yaygınlaşması noktasının ne anlama geldiğinin vurgusu yapılmaktadır. Malumatçı aydın; okullarımızda var olan tıpkı organik aydınların özellikleri ile benzerlikleri bulunan bilgiyi sadece zihnine stok etmiş, öğretilmişliklerin ardında, değişikliğe kapalı, durağan bir aydın kişisi anlamlandırması mevcuttur. Rodoplu bu minvalde organik aydınlar gibi malumatçı aydın tipolojisini de eleştirerek Türkiye gerçeklerine parmak basan yorumlar aktarmaktadır. “Malumatçılar, asla kullanılamayan eşyayla tıklım tıklım dolu bir odada, her an bir şeye çarpıp devirmek korkusuyla hareket edemeyen iğdiş edilmiş istifçilerdir” (Alatl, 2007: 29). Yani Malumatçı Aydınlar başkalarının öğretilerini esas alan, yenilikten, değişmeden uzak, amaçsız ve statüko bağılı olduklarından sebep bilgece hareket edip, ettiremezler.

Üçüncü tipoloji Oryantalist Aydındır. Yani Oryantalizm anlamlı olarak baktığımızda Batıcı bakış açısıyla Doğu'yu anlamak ve incelemektir. “Avrupa'ya göre doğuda yer alan ulusların dillerini, tarihlerini, kültür ve törelerini inceleyen bilim” (Özdem: 56; TDK, 1998:613'dan nakl.). Oryantalizmi Şarkiyatçılık olarak da aktarabiliriz. “Şarkiyat, ‘Şark’ ile (çoğu zaman) ‘Garp’ arasındaki ontolojik ve epistemolojik ayırma dayanan bir düşünce biçimidir” (Said, 2017: 12). Edward Said; Şarkiyatçı Şark'ı taklit edebilir, ama bunun tersi için değildir. Çünkü Şarkiyatçı Şark'ın konuşmalarını gözlemleyip kaydeder. Şarkiyatçılık bir meslek olmakla birlikte aygıtken, Şarklık bir değer alışkanlığı olarak kostümdür. (Said, 2017: 171). “Aydınsallığı meslek edinmişlerin görevi, herkesle belli bir gelişme düzeyinde var olan entelektüel faaliyetin, ‘Batıcı’ dünya görüşü doğrultusunda şekillenmesine öncülük etmektir. Edebiyatta, sanatta, sinemada, ‘Batıcı’ dünya görüşü öylesi bir halkçılıkla ortaya konur ki, Batı'ya muhalefet toplum düşmanlığı ile eşleşir. ‘Oryantalizmin de gelişmesi böyle oldu’ (Alatl, 2007: 82). Aydın

tipolojileri bu minvalinde, her bir tipin birbirinden yanlış olmasıyla beraber yabancılaşma sorunsalına doğru gidişin yönü aynı doğrultuda olduğunu okumakta ve görmekteyiz.

“İşlevleri milletlerin gerçekçiliğine karşı çıkmak olan insanlar, tüm güçleriyle milletleri galeyana getirme konusunda kesin bir kararlılık sergileyerek, yarım yüzyıldır tam da böyle bir tutum benimsediler. Bu yüzden onların bu tutumunu “Aydınların İhaneti” olarak adlandırmaktan çekinmiyorum” (Benda, 2017: 125).

Romanda oryantalist aydın tipolojisine örnek olarak karşımıza çıkan karakter Dr. Sernea’dır. Bu karakter Iowa Üniversitesinde profesördür ve Orta Doğu Araştırmaları Merkezi’nin de üyesidir. Çalışma yapmak ister ve çalışmasının amacını da “Orta Doğulu kadın yazarları tanımak olmuştur. Karakter Oryantalist veya Şarkiyatçılığı bağlamında aslında Doğu-Batı ilişkisinin farkında olamayan aydın kişisidir. Rodoplu Sernea’ya karşı Osmanlı ve Milliyetçi bir karakter tavrı yansıtmaktadır.

“Dr. Sernea “ Bereketli Hilal’in Kadınları, Arap Kadınlardan Çağdaş Mısırlar” adında bir kitap çıkarır. Bu kitap onu üç Orta doğulu şairin şiirlerinden oluşmaktadır. Bereketli Hilal olarak nitelendirdiği bu kadınlar da Batı’nın temsilcileridir” (Özdem, 2015: 57). Rodoplu kitaptaki kadınlar üzerine tahminlerde bulunur. Sernea’ya karşıt olarak Bereketli Hilal Doğu’nun Kadını temsil etmektedir. Bu sebeple Rodoplu aydın tipini yansıttığı sebebiyle ona düşüncelerini aktarır. Milliyetçi kimliği sezmesiyle Sernea Rodoplu Milliyetçi olup olmadığını sorarak Rodoplu cevap vermektedir. “Ha, eğer, milliyetçilikten, Batılılaşmakta yaya kalma pahasına, kendi kültürüne sahip çıkmayı anlıyorsanız o doğru. Evet, milliyetçiyim. Ve Hilal’le Haç arasında bir seçim yapmak söz konusuysa, hiç kuşkunuz olmasın, Hilal’i seçerim” (Alatlı, 2007: 86) açıklamasını yapmıştır.

Günay Rodoplu tüm bu aydın ve tipolojilerinin asıl olması gereken aydınlar olmadıklarını, davranmadıklarını düşünmektedir. Özellikle ki Sernea gibi bir oryantalist aydın tipinin Orta Doğu Araştırmaları yapıyor oluşuyla inceleyeceği Doğu toplumlarının dillerini bilmeyerek aydın oluşuna sert bir şekilde çıkmaktadır. Batılı bir aydındır ve araştıracağı örneğin dilini bilmemektedir. “Dilbilimciye göre dil, tanrıdan yayılan tek yönlü gücün ürünü diye betimlenemez Coleridge’in sözleriyle, “dil, insan zihninin cephaneliğidir; aynı anda hem geçmişin ganimetlerini hem de gelecekteki zaferlerin silahlarını taşır”” (Said, 2017: 147).

Başka bir oryantalist karakter ise film prodüktörü olan Diana Pavloviç’tir. İsteği; İslamiyet’ten kaçan İran halkının Türkiye üzerinden Amerika’ya göçü üzerinden gerçekleşen bir film yapmasıdır. Pavloviç filmi yapmak için Günay Rodoplu’dan yardım ister fakat Rodoplu buna net bir biçimde karşı çıkarak karşılık vermektedir. Diana ise buna oldukça şaşırılmaktadır. Sorunun para olduğunu düşünüp yeni teklifler sunar (Özdem, 2015: 61). Rodoplu ise; ““Bu sizin oyununuz. Oyunu sahneleyen de adını koyan da senin memleketin. Hayatı ‘yaşam budur işte’ diye, koka kola ile eşitleyecek kadar seviyesizleştiren, seni memleketin!” (Alatlı, 2007:505) diyerek gerçekleri gün yüzüne çıkararak önerilerde bulunmuştur.

Son minvalde romanda öne çıkan aydın ve üç tipolojiyi yazarımız eleştirmektedir. Hepsini birbirinden farklı yabancılaşma halleri çıktılarının göstergelerini lanse etmektedir. Organik Aydın; statükocu ve Batı tarafgirliği sebebiyle denileni yapan aydın-mış- olarak yaşamını sürdürmektedir. Malumatçı Aydın; değişmeye kapalı, öğretilmiş, ambalajlanmış doğruların ötesine geçemeyen aydın halidir. Son olarak ise Oryantalist veya Şarkiyatçı aydın; Batı kimliğinden kopamayan bu sebeple de farklı kültürleri incelemesi noktasında değerlerinden bağımsızlaşamayıp yabancılaşmış aydın tipolojisinin halini okumaktayız. Yazar tarafından örneklenen iki oryantalist aydın aslında tüm bu zihniyetteki geçmiş ve günümüz -sözde-aydınlarına gönderme yapmaktadır. Rodoplu da bu anlamda görüngülerin ortaya çıkmasında ve aydınlığının gerektirmiş olduğu görevlerini açığa çıkarmaya her zaman niyetli bir aydın kişisidir.

Yabancılaşma Kavramının Sosyolojik Analizi

Yabancılaşma olgusu diğer disiplinlere kıyasla Sosyoloji disiplini için oldukça önemlidir. Araştırmalar ve okumalar gösteriyor ki sosyal problemlerin altında yatan temel nedenlerinden birisi de yabancılaşma olduğu oldukça açıktır. Yabancılaşma bu anlamıyla pek çok bilim disiplinlerince araştırmaya tabi tutularak filozof ve sosyolog temsilcileri kişilerince tanımlamalarıyla sınırı çizilmeye çalışılmıştır. Alt bölümlerde ilk olarak yabancılaşma kavramının bilim insanlarınca tanımlamaları ve aydın kişileri ile ilişkisini açıklamaya çalışacağım. Son minvalde ise yabancılaşma göstergeleri neler olmaktadır? Alt başlıklar halinde çerçevesini çizerek aydınlatma yolunda ilerleyeceğim.

Yabancılaşma

Yabancılaşma olgusu sosyoloji bilimince en dikkat çeken kavramlardan birisi olmuştur. Yabancılaşıyor olmanın hiçbir olumlu tarafı olmamakla birlikte olumsuz pek çok yönü bulunmaktadır. “...genelde hep, bir olumsuzluğu, kopukluğu ya da bağlantısızlığı vurgulamaktadır” (Sevgili: 84; Kızılçelik ve Erjem, 1986: 597’den nakl.). Bir başka

tanımlama da ““yabancılaşma terimi, en genel çerçevesiyle bireylerin birbirlerinden ya da belirli bir ortam veya süreçten uzaklaşmalarını anlatır” (Sevgili: 84; Marshall, 1999: 798’den nakl.).

Yabancılaşmışlık, hiçbir işinden, halinden, durumundan tatmin olamayan, sürekli hep daha çok isteyen yaratımı yarattı. Bu tatminsizlik hali yabancılaşmanın ilk tepkisini gerçekleştirirken ikincisi ise, kimliklerine, aidiyetlerine, değerlerine, kodlarına bir o kadar da kendilerine yabancılaşması sonucu varlıklarına karşı duydukları bilinçsiz düşmanlık! Her iki durum da birbirinden daha da anlamsızlık vurgusunu yapıyor olmaktadır. Yani masumları, hayvanları incitmekten çekinen insanın silah yapım üretimlerinde hizmet edişleri gibi anlamsızlık yatmaktadır. Bu nedenle yabancılaşan insanı ne sevdikleri, ne inançları ne de başka bir olgu kurtarabilir! (Alatlı,2007: 454).

Bireyin kendine, çevresine, diline, dinine, kimliğine, eğitime, bürokrasiye ve daha pek çok olgulara körleşerek kodlarından ayrıştırılışını anlamlandırabilmekteyizdir. “Dil, yeni bir düzene kavuşturulmadıkça düşünce de yenileşemezdi. Diderot’ya göre, bütün ümitlerimizin temeli: Dil. O istikrara kavuşmaz ve gelecek nesillere bütün kemaliyle aktarılmazsa, yazdıklarımızın yarınından nasıl emin olabiliriz?” (Meriç, 2017: 35). Bu hal ise bize sosyal problemler zincirini başlatan ve zincirin kopuşunu simgeleyen insanların patolojisini resmetmektedir. Bu haliyle “yabancılaşma bilinen en eski patolojidir” (Alatlı, 2007: 436).

“Seçkinler yalıtımı seçmiştir ve bu uğurda canı gönülden bol bol para öderler. Nüfusun geri kalanı ise tecrit edilmiş ve bu yeni yalıtılmışlığın ağır kültürel, psikolojik ve politik bedelini ödemek zorunda bırakılmış halde bulur kendini” (Bauman, 2020: 31).

Batılıların başka medeniyetleri algılayamamalarının, kendi kitle kültürlerini dayatmalarının, yaşamın her alanındaki fütursuz sömürcülüğünün arka planı kendilerine duydukları aşktır! Bize düzenin öz uzman aydınlarının ‘halk’ı algılayamamaları, kendi kültürlerini dayatmaları şeklinde yansır” (Alatlı, 2007: 167).

Her olayda Batı’yı önceleyerek fark edmeden aydınımızla birlikte toplumda yabancılaşır oldu. Fakat bu yabancılaşma yalnız başına gezinen bir olgu değildi. Yabancılaşma kapalı bir kutu olarak içerisinde narsizm (öz-severlik), sadizm (karşısındaki kişiye acı vermekten hoşlanan), mazoşizm (kişinin kendisine acı vermesinden zevk duyan) ve nekrofilii (ölü-sevicilik) barındırmaktaydı. Bunların her biri toplumların kuyusunu kazmaya odaklanmış ideolojilerdir. Bu ideolojiler Aydınları hedef alarak toplumlara yayılma hızları daha kolay olabilmektedir.

Yabancılaşma bireyin kendine kendini anlamlandıramadığı, el gibi görmesine neden olduğu bir patolojik durumun özetidir. Bu halde birey günlük yaşamlarında herhangi bir yere kendini konumlandıramayışı, dayatılanların kurgulandığı bir yaşamın içerisinde yabancı olarak görmektedir. Bu nedenle birey yaptıklarına anlam veremediği için bireysel manada psikolojik çıkmaza sokması da yabancılaşma sürecinde kaçınılmaz olmaktadır. Çevresiyle zaten uzaklaşır olmakla birlikte kendi varlığına, bütünlüğüne anlam verememektedir (Arslan: 8; Alatlı, 2007: 435-436’dan nakl.).

Aydınların yabancılaşıyor oluşları kaçınılmaz bir süreçtir. Yabancılaşma bu zehirli yapısı dolayısıyla Türk Edebiyatında Alev Alatlı pek çok eserlerinde konuya parmak basarak biyofililiği (yaşam-severlik) vurgulamaktadır. Rodoplu karakteri de bu bağlamda nekrofiliiyle mücadele kapsamında biyofililiğe işaret etmektedir.

“Ben bilincini yitirmiştir, deyiş yerindeyse, onay bağımlısı olmuştur. İtaatkar ama güvensizdir. Tatminsizdir, bunalımdır, tedirgindir. Enerjisini sisteme uyum saptamaya harcamaktadır. Bizim meselemiz de insanı yeniden sistemin merkezine oturtma meselesi olmalıdır” (Alatlı, 2013:397). “İnsanın salt kendisi istediği için değil, kendine “rasyonel” diye sunulan davranışları yapmak zorunda hissetmesi yabancılaşma yaratmaktadır” (Bayhan, yy: 235).

Yabancılaşma serüveni modern çağ ile birlikte hız kazanarak toplumların içerlerine girebilme imkanı bulmuştur. Bu imkan insanların işlevsizleşerek nesneleri daha yücelttiklerinin şahidi olabilmekteyiz. İnsanlarımız arabalarının arızalarını, kadınına karşı gerçekleştirdiği yanlışlıkları algılayamadığı bu nedenle de arabalarını dilini daha anlaşılır kılmıştır. Yani soyut şeylerin değerliliği en önemlisi olup, yabancılaşma da bu hali körüklemiş olmuştur (Alatlı, 2007: 157). Yabancılaşma öyle bir olgudur ki ucu ve bucağının neler olabileceğini kestirmek oldukça zordur. Bu sebeptendir ki insanları parçalayarak ben ve öteki yaratarak bizleri bizlerle karşı karşıya getirmiştir. Hatta ki Aydın’a olan inancımızda da parçalanma yaşadığımız bir duruma gelmiş haldeyizdir. O halde aydın ve yabancılaşma ikilisine diğer başlıkta detaylıca irdeleyelim.

Aydın ve Yabancılaşma

Yabancılaşma olgusu aydın entelektüel zümresinde başlayarak topluma yayılma biçimini doğurmuştur. Çünkü aydın değişim ve dönüşümlerde bilgili olmaya mahkum edilerek topluma da olanları aktarması hususunda yol gösterici işlevi bulunmaktadır. Yani bilenle bilmeyen bir olmadığı gibi bilenin sorumluluğu bilmeyenden çok daha fazladır. Fakat sanayileşme ile başlayan yabancılaşma süreci özellikle modernlik, küreselleşme, özelleştirme, batılılaşma süreçleriyle birlikte hız kazanır olmuştur. Bu hız bir körleşmeye doğru gidişin yolu olmaktadır. Hemen

her alanda maddi ve manevi olgularda kendi kodlarımızdan ayrılarak el gibi olma yolunda sürüklenişimizin sürecini yansıtmaktadır. “Ah, be arkadaşım! Neydi o gaflet?! Neydi?! Kendi ülkemde haymatlos(vatansız) ettiler beni!” (Alatlı, 2007: 8).

“Entelektüelin yabancılığını vurgularken, bir şeyleri değiştirme imkanlarına set çeken olağanüstü güçlü toplumsal otoritelerin –medya, hükümetler, büyük şirketler vs.- oluşturduğu ağ karşısında kişinin kendisini genellikle ne denli güçsüz hissettiğini belirtmek istiyorum” (Said, 2020: 16).

“Türk aydını kültür emperyalizminin ajanı durumuna düşürülmüş, üreticisiyle bağları koparılmış. Aslında kozmopolit kıyı şehirlerindeki Levanten kompradorları nasıl emperyalizmin ekonomik ayakları ise, yine bu şehirlerde üstelik o Levanten kompradorlarla aynı hayatı paylaşan aydınlar kültürel ayakları olmuşlardır” (İlhan, 2019a: 208).

“Şehirli aydın, zaten komprador kültürünün bir ürünü, bu yüzden halkına yabancılaşmış, hele ümmet çerçevesi bu çeşit feodal/solcularla uyuşmasının olanağı yok” (İlhan, 2019b: 29).

Rodoplu aydın karakteri eğitim sistemiyle beraber üniversitelerin akademik durumunu da yabancılaşma ile açılmaktaydı:

“aritmetik bilmeden ‘doktor’ unvanı alan uzmanlar yetiştiren bir kurumun başı olmaktan utanılmaz mı? Enjeksiyon yapmasını bilmeyene ‘doktor’ unvanı veren tıp fakültesinin dekanı intihar etse yeri değil midir? (Alatlı, 2008: 141).

“E.Said’e göre entelektüel yabancıdır. Bu yabancı oluş, “...bir şeyleri değiştirme imkanlarına set çeken olağanüstü güçlü toplumsal otoritelerin -medya, hükümetler, büyük şirketler... vs oluşturduğu ağ karşısında kişinin kendini ne denli yalnız hissettiğinin ifadesidir” (Sevgili: 89; Said, 1995: 15’den nakl.).

Yabancılaşma Göstergelerinin Roman Karakterleriyle Okunuşu

Aydın; kendi kültürel kodlarının farkında olamayıp, yok sayısıyla gerçekleştirdiği dönüşüm hali yabancılaşıyor oluşuyla beraber çevresini de yabancılaştırması şüphesiz kaçınılmaz bir süreci yansıtmaktadır. Bu sebeptendir ki sosyal problemler silsilesi boyunca yabancılaşma olgusu varlığını koruyarak kendini aydında ve toplumda idame etme hakkı bulmuş olacaktır. Aydın bu anlamıyla yabancılaşmaya doğru kodlarından kopuşuyla olan uğraşısı davranışının düzeltilmesi görevi de yine aydına borç bilinmiştir.

Roman düzleminde aydın olan Rodoplu karakterinde de okuduğumuz pek çok olumlu direnişinin serüvenleri gözler önündedir. Ancak bu direnişlerinin çevresince yıkıma uğratıldığını da okuyabilmekle beraber yaşayarak da şahitleri olabilmekteyiz. Yani bırakın bir insanın olumlu direnişlerinin olumsuz dönüşüne şahitliğimizi aydın tipoloji de dahi halkın bilinçlenmesi noktasında görevli olmasıyla çevresince olumsuz yönde çözüme uğrayışıyla kendine ve çevresine olan yabancılaşma göstergelerinin açığa çıkmasında kaynaklık edişi gözler önündedir. Bu minvalde roman karakterlerinde gözlemlenen bazı yabancılaşma hallerinin göstergeleri karakterlerle bağdaştırılarak açığa çıkarılacaktır.

Melvin Seeman’a göre yabancılaşma kuramı göstergeleri *altı boyutuyla* açıklanabilmektedir. (Özdem: 40; Tezcan, 1991:205-206’dan nakl.).

Tecrit Edilme Duygusu

Romandaki karakterler ile okumasını yapmadan önce genel tanımına baktığımızda okumalarımız; “Tecrit en genel anlamıyla üyesi bulunulan toplumun belirlenmiş normlarını ve amaçlarına yeterli olamayan biçimde katılma ya da bunlara yabancılaşma olarak tanımlanabilir” (Özdem: 40; Tezcan, 1991:224’dan nakl.) biçimiyle aktarmaktadır. Tanımdan da anladığımız anlatılar gösteriyor ki tecrit edilmenin kişinin gerek kendisinden gerekse toplumdan saf dışı edilmesi, koparılması manalarını bizlere vermektedir. Yani kişinin çevresinden ayırıştırılarak yabancılaştırma düzlemine doğru birey benliğinin parçalanması minvaline doğru sürüklenmektedir. Bu biçimiyle insan yalnızlaşarak sosyal problemlerin başlatıcısı noktasında rolünü almasıyla adaylığını koymuş bulunuyor. Bu da artık kültürel ve toplumsal kodlarından kopuşu ile haymatlos(vatansız) misaline doğru gidişini anlayabilmekteyiz.

Rodoplu’da bu bağlamıyla tecrit edilme maruz kalmış aydın olmasıyla beraber bireyi teşkil etmektedir. Rodoplu kalabalıklardan, çıkarları olan insanlardan, kent yaşamlarından, eşyaya tapanlardan, menfaatleri uğruna her şeyi yapıp nekrofil (ölüsevici) kurbanı olan tüm herkese yabancılaşır olmuştur. Bu ideolojilerde olan sadece halk kesimlerinden oluşmadığı aydın kişisiyle beraber bürokrasi, eğitim, akademi, aile, arkadaşlık ilişkileri, siyaset gibi pek çok durumlarda dahi bunu yaşadığı için kendi kendini toplumdan tecrit edip, soyutlayıp, yabancılaşarak kendine kıymıştır.

Kendine Yabancılaşma

Kendine yabancılaşan birey benliğine, kültürel kodlarına, çevresine, emeğine, üretime, ürününe karşı kopuşuyla birlikte kayboluşunu resmetmektedir. Bu anlamıyla yabancılaşma göstergelerinin yine en tehlikeli yapısını oluşturmaktadır. Çünkü kendisi için kendi artık karanlıktır ve kendisiyle bağdaşamamaktadır. Yani bu anlamıyla göstergelerin başını kendine yabancılaşma olgusu çekmektedir diyebiliriz. Bir silsile gibi de pek çok göstergeler birbirlerini doğurmaktadır.

Türkiye insanı kendisine karşı kayıtsız kaldığında, kendisine karşı arkadaşlık hissi yok ise, kendisini her an bir şey için karanlığa sürükleyebiliyorsa, o zaman durum en kötü gidişatın ilerisinde! (Alatlı, 2007: 21). Rodoplu karakterinde pek çok savaşımın ardından peşinde olduğu, adaletine inandığı, olması gerekeni, yolunda yürüdüğü düşüncüler için artık yabancılaşmışlığı çevresince itilmiş bir aydın tipolojisi nedeniyle tüm hallere yok oluş sürecini okutmaktadır.

Güçsüzlük

Güçsüz olma hali adından da anlaşılabilirliği üzerinde kişiyi sona götürür. İdeleri, hedefleri, amaçları, kazanımlarını sağlayabilmek için savaşamaz duruma gelir. Bu hal ise roman karakterinde tanıştığımız Rodoplu olan aydın tipolojisi için tartışmalı bir haldir. Aydın her minvalde ve koşulda toplumunu aydınlatması noktasında her daim ayakta durabilen, mantıklı davranan ve düşünen kişiliği barındırması sebebiyle güçsüzlüğü kendisine ve toplumuna karşı yok oluşunu ifade etmektedir.

“...dünyayı kendi imgesine göre bütünleştiren büyük gücün ‘kapitalizm’ olduğunu biliyoruz. Bu ‘Sistem’in genlerinde gittikçe büyümek, yayılmak, genişlemek var. Bu büyümenin mantıksal hedefi tüm yer küreyi pazarı, tüm insanlığı emekçisi ya da tüketicisi haline getirmektir” (İlhan: 125; Cumhuriyet, 28 Mart 1991’den nakl.).

Rodoplu karakterinde okuduğumuz her koşula rağmen güçlü durmaya çalışması olmuştur. Bu güçlülük hali çevrelerince kırıma uğrayarak güçsüz bir duruma getirerek yabancılaşmaya doğru sürükleniş kaçınılmaz olmuştur. Güçsüzlüğün gerçekleşmesi demek karşı taraftan gelen her müeyyidelere (yaptırım) maruz kalışını ortaya çıkararak kültürel ve toplumsal kodlarına yabancılaşmasını meydana getirir. Rodoplu karakteri ile birlikte Şafak Özden, Şiran Ören açılarından da yabancılaşma göstergelerini okuyabilmekteyiz. Özden ile Rodoplu imza gününde tanışmışlardır. Onun tertemiz olduğunu düşünen Rodoplu iktidar partisine katılımıyla beraber yabancılaşmasını gözleriyle görüşü kaçınılmaz olmuştur. Ören ise, Kürt kökenli, sosyalistliği dolayısıyla Kapitalizme karşı bir karaktere hayat vermektedir. Elinin para tutmasıyla birlikte Rodoplu Ören’inde kopuşuna şahit olmuştur. Yani ilk tanıdığı olduğu kişilik(ler) başta hiç öyle bir insan olmaksın daha sonra Batılı ellerce fark edilmeden dönüşümü gerçekleştirilmiş olup kendisine hizmet sağlatarak kendine ve topluma karşı güçsüz bir hale sokmayı maalesef ki başarmıştır. Bu güçsüzlük tüm yetilerinden yoksun oluşu ile yabancılaşmayı kaçınılmaz kılmaktadır.

Normsuzluk

Kelime anlamıyla bildiğimiz ‘kuralsızlık’ halidir. Bu da yabancılaşma göstergelerinin tehlikeli boyutlara ulaşmasını yansıtan bir başlık olmaya diğerleri gibi adaydır. Normsuzluk yani kuralsızlık durumu yabancılaşma ile birlikte ortaya çıkan her bir bireyin kendi kurallarını koyarak var olan kurallar bütününe uymaması ile çatışma, kargaşalık görüntüsü baş gösterecektir. Bu da yine toplumsal bağlamda bireyin kabul görmeyen davranışı sebebiyle dışlanışını resmetmektedir. Rodoplu’da Özden’in kabul görmeyen pek çok hallerine ses etmeyerek razı olduğunu okuyarak normsuzluk göstergesine örnek oluşturmaktadır. Yani bu anlamıyla normsuzluğa ve diğer normsuzluklara davetiye çıkarmaktadır.

Anlamsızlık

Anlamsızlık hali bana göre en tehlikeli yabancılaşma göstergelerinden sadece birisini teşkil etmektedir. Anlamsız olma duygusu kişinin kimliğinden çözümlenerek anlamını, önemini kaybederek paketlenmiş, değişmez doğruları kullanmaktan başka bir şey yapamayan insan tipolojisidir. Bu duygu kişiyi tabiri caizse uçuruma sürüklenmesinin nedenidir. Çünkü biz insanlar yaşamlarımızda muhakkak herhangi bir olguya anlam taşırız. Taşıdığımız içindir ki yaşama sıkı sıkıya tutunur, bir şeyler için çabalar dururuz. Tüm bunlar bizi hayatta tutan şeyler olmaktadır.

Anlamsızlığa doğru sürüklenişte özellikle yabancılaşan aydınların sonu bu duygular bütünü olmaktadır. Bunun olması demek herkesin anlamsızlaşarak kendi memleketlerinde vatansızmış hissini taşıyışlarına meydan verir. Rodoplu kişisi de Özden’den hamile kalarak hamileliğini yüceltmesiyle güçlü duruşunu yansıtmaktadır. Ancak anlamsızlık göstergesi Özden’den daha doğmamış çocuğuna yansıtılır. Bu yansıtış sebebiyle Rodoplu büyük bir yıkıma uğrayarak yüceltmış olduğu hamileliğini anlamsızlaştırma göstergesine büründüğüne şahit olarak aldırma durumunda kalmıştır. Artık Rodoplu için de sevmek, değer verme hisleri yabancılaşarak anlamsızlaşan bir karanlığa

kapı aralamış oldu. Yabancılaşma ile birlikte anlamsızlık bütünü bu anlamıyla duygularımızda dahi hareket ettirici konumda olması sebebiyle ciddi bir bireysel ve toplumsal kopuşu resmetmektedir.

Sosyal Kültürel Yabancılaşma

Yabancılaşmanın en geniş zararlı yayılımı işte tam da sosyal ve kültürel düzlemlerdeki görünümleriyle beraber ortaya çıkarak sosyal patoloji halini almaktadır. Artık yabancılaşma benliğimize girip oradan da sosyal ve kültürel ilişkilerimizdeki kodlarımıza el uzatır hale geldi. Bu hal ise bizim toplumsal olarak yıkılışımızı yansıtmaktan öteye geçemez bir durumdur. Artık toplumca normal kabul görülmüş, değerlerimiz, göreneklerimiz, adetlerimiz, saygıyı algılayış biçimlerimiz, yabancılaştığımız için anormal boyutlara ulaşır olmuştur. Kitapta bahsi geçen cenaze merasimlerine, dilimize, dinimize, saygı ve sevgi biçimlerimize karşı büyük bir çözülme yaşanmasıyla çoğu duruma soyutlaşır olacağız. Cenaze merasimleri ile ilgili Alatlının pasajında; din hocalarını sürekli yer değiştiren televizyon sunucularına benzetiş, baş sağlığına gelen ziyaretçilerin sürekli olarak saatlerine bakmasıyla, ölünün arkasından ağlaması için tutulup cebine beş on kuruş sıkıştırılan kişilere bakarak aslında biz yaşayanların artık başı sağ olsun!

İlk roman serisi olan V.L.M’de Rodoplu bu konuyla bağlantılı olarak isyanını şu şekilde dile getirir: Neden düşünce özgürlüğüne set çekiliyor da cinsel özgürlüğe çekilmiyor? Neden cinsel özgürlük istemleri düşünce özgürlüğü istemlerinin önüne geçerek daha değerli konumda? (Alatlı, 2007: 44) diyerek sosyo-kültürel kodlarımıza inen bu karanlığın boyutunu sorgulamaktadır.

Araştırmanın Kuramsal Yaklaşımı

Araştırmanın Kuramı

“Aydın ve Yabancılaşma” olgusu problemini beşli roman serisinden oluşan Alatlının kitaplarından kaynaklık edip, esinlenerek ilerlemekteyim. Bu bağlamıyla başkarakterimiz olan aydın kişisi Rodoplu; kişisel ve sosyal bünyede nasıl bir çözülüşe, göstergelere maruz kalışını okuyup görebilmemiz için yukarıdaki bölümlerde de bahsettiğim altı göstergeler (Melvin Seeman’ın) içerisinde anlatmış bulunmaktayım.

Marx, Fromm, Meriç, Freud ve Gramsci’nin yabancılaşma olgusuna bakışı çerçevesinde çizerek çalışmamı sürdüreceğim. Çünkü yabancılaşma ve bunu uzantısı olan aydın olgusu tüm tarihsel süreçlerde toplumlar düzleminde gerçekleşmiş bir konu olduğu için pek çok bilimcilerin bakış açılarından bu sorunsal ikiliği açıklamalarına, aydınlatmalarına ve yorumlamalarına ihtiyacımız olacaktır. Bu bağlamıyla saydığım bilimciler roman düzleminde mevzu bahis olup, kuramları yabancılaşma ve bunun en yakın uzantısı olan aydın ile ilişkisine değinilmiştir. Bende bundan hareketle araştırmama tabi tutup, kuramlarını kaynaklık alacak olup, aydın ve yabancılaşma ilişkisine de kaynaklık etmesi noktasında başvurmuş olacağım. Buna göre;

Karl Marx’a Göre Yabancılaşma

Yabancılaşma kavramı Karl Marx’ı tanımamız noktasında çok büyük bir öneme sahiptir. Çünkü Marx için yabancılaşma teoremi onun temel kuramsal çerçevesini biçimlendirir. Karl Marx düzleminde yabancılaşma, kendisini dört boyutta gösterir. Bunlar kısaca; kişinin emeğine, üretim eylem süreçlerine, ürüne, kişinin kendisine ve topluma(doğaya) yabancılaşması olarak okuyabiliriz. Bunları sırayla açıldığımızda karşımıza şöyle bir anlam çerçevesi çıkacaktır;

Kişinin emeğine yabancılaşması; çalışan işçi ürettiği ürününe kendi üretmesine rağmen yabancılaşabilmektedir. Bunun nedeni yine kapitalizmle ilişkili olup, sistemin üreten kişisi üzerindeki manipülasyonu olarak okuyabilmekteyizdir. Bir terzinin sadece düğme dikmesi işi misali gibi örneklendirebiliriz. Bir diğeri olan ürününe yabancılaşırken üretim süreçlerine de yabancılaşıyor oluşudur. Bu da yine içinde bulunduğu yarışsal sistemin kurbanı olan işçinin içinde bulunduğu üretim sürecine duyduğu, gördüğü veya hissettiği yabancılaşmanın diğer bir yüzüdür.. Bir yönüyle üretim sürecinin işleyicisi olarak bir dışı görevi görüyor. Ancak burada işlevsel olmamakla birlikte robotlaştırılmış bir emek veren yabancılaşması. Bir diğeri olan ürüne yabancılaşma da bu sürecin takibinde gerçekleşen bir olguyu barındırmaktadır. Emekle birlikte, üretim sürecine ve üretim süreci nedenleriyle de ürünlere yabancılaşıyor oluşu kaçınılmaz bir silsileyi içermektedir. Yani ürünü üretiyor ama satın alabileceği bir kuvvette değildir.

Marx için son yabancılaşmayı içeren kendine ve topluma yabancılaşma olgusu ise; benim tezim noktasında bağlayıcı olacak olan vurguyu yapmaktadır. Kişinin kendine ve topluma yabancılaşması büyük bir kopuş olarak nitelendirebiliriz. Çünkü insanların kendi toplumunun kültürel kodlarının yok oluşları nedeniyle diğer her şeyi benimseyip, birbirlerimizi yok sayışlarımızın görüntüleri tezahür edebilecek demektir. Herhangi bir bağ duyumsamadığımız için kendimizi kötü alışkanlıklarda bulup, doğrunun o olduğunu hisseden toplumlar olarak bulabileceğizdir..

“Tüketimimiz de aynı ölçüde yabancılaşmıştır. Tüketimimizi belirleyen, gerçek gereksinimlerimiz, damak zevklerimiz, gözlerimiz ya da kulaklarımız değil, daha çok, reklam sloganlarıdır” (Fromm, 2018: 35).

“Kanungo’ya göre (1992) Marx yabancılaşmayı birey ve toplum bakımından istenilmeyen şekilde bireyselliğin yitirilmesi olarak ifade eden ilk kişidir. Shajiei’ye göre (1983) Marx yabancılaşmayı kapitalist sistemin iş bölümü ve özel mülkiyet yapılarına bağlamaktadır” (Kırman ve Atak, 2020: 282; Tekin, 2012’den nakl.).

“Makine, insanın amaçlarına hizmet etmek yerine, onun efendisi olup çıktı. Olacakları henüz meydana gelmeden sezen Emerson’ın ifadesiyle, “Şeyler dizginlerini almış eline, bizi dilediğince koşturuyor”du (Fromm, 2018: 95).

“Marx insanı bir doğa varlığı olarak ele alır ve onun kendi geçim araçlarını üretmeye başlar başlamaz hayvanlardan ayırdığını söyler. Bu da şunu gösterir; Marx da üretim, üretim süreci insanın özünü oluşturur ki zaten yabancılaşma da bu kavramlardan hareketle temellendirilecektir. Marx yabancılaşma teorisinde ‘yabancılaşmış emek’ kavramından hareket eder. Onda yabancılaşmış emeğin ilk görünümü işçinin kendi ürününe yabancılaşmasıdır. Marx bu yabancılaşmayı insan doğa ilişkisi ekseninde anlatır. Şöyle ki Marx’a göre doğa insana hem yaşamak için hem de çalışmak için gerekli olan ürünleri, araçları temin eder. Yani doğa işçi için vazgeçilmezdir ve bu ikisi arasındaki ilişki içsel bir ilişkidir. Tabi bu ilişkide bir açmaz vardır ki oda işçiyi emeğine, ürününe yabancılaştırır” (Aydoğan, 2015: 278).

“Marx’ın maddi faaliyeti temel olarak aldığı tarih anlayışının ucu açıktır; bu çerçevede olumsuzlamanın olumsuzlanması bir kendine dönüş değil, emeğe, insan faaliyetine özgül damgasını vuran toplumsal ilişkilerin dönüşmesidir. Dolayısıyla, diyalektik süreç yeni belirlenimlerin oluşturduğu temel üzerinde ilerler” (Kızılçelik, 1994: 290).

“Marx’da ‘tarih’de insanın yabancılaşması ve bu yabancılaşmadan kurtulma sürecidir. Komünizm tarihteki bu yabancılaşmayı çözer ve tarihi sonlandırır. İşte tarihin sonu, çözülmüş bilmecesi olarak komünizm egemen halkların hep birden ve eş zamanlı eylemiyle mümkün olur. Yani o oluşturulması gereken bir durum ya da gerçekliğin kendisini uydurmak zorunda olduğu bir ideal değildir, gerçek bir harekettir” (Aydoğan: 280; Marx 2013: 43’den nakl.).

“Marx’a göre kapitalist sistem insanı emeğine, işine, kendine yabancılaştırır, emeği metaya dönüşür (Deryahanoğlu, 2019). Bilincin şeyleşmesi sürecinde bilincimiz artık bizim bilincimiz değil kabul etmek zorunda kaldığımız yabancı bilinç haline gelmiştir. Artık bilincimiz yaratıcı ve özgür değildir tersine cansız bir varlıktır. Bu süreç kısaca bilincin yabancılaşmasıdır” (Kırman ve Atak: 282; Hilav, 2008, s., 193’den nakl.).

Fromm’a Göre Yabancılaşma

Fromm bildiğimiz üzere pek çok önemli kitaplarıyla bilinen ve insan çözümlemelerini psikanalistliği üzerinde yorumlamış önemli olan isimlerden biridir. Fromm’a göre, topluma hizmet veren kurumlarda yabancılaşmaya rastlanmaktadır (Kırman ve Atak: 285; Mercan, 2006’dan nakl.). Fromm yabancılaşma kavramını açıklarken pazar karakterinden söz eder. Bu karakterin en önemli özelliği aşırı uyum göstererek aranan kişilik olmasıdır. Bu karakterin kendine özgü bir kişilikleri yoktur. Pazar karakteri, sevgi, nefret vb. duygularda yoksundur” (Kırman ve Atak, 2020: 285). Yani bu kişilik yoksunluğu, yabancılaşma sürecinde bireylerin yaşadığı, hissettiği hallerin varlığının kavramsallaştırmasıdır.

“Fromm’un yabancılaşma düşünceleri insan doğası üzerinden ilerlemektedir. Fromm’a göre insan sevgi, yaratıcılık, özyönetim, aidiyet gibi unsurlardan oluşmaktadır ve bu gereksinimlerden yoksun olmak yabancılaşmayı getirmektedir (Kırman ve Atak: 284-285; Ertaylan, 2018’den nakl.). Fromm’a göre yabancılaşan birey benlik duygusunu yitirmiştir, hayatı anlamsız olarak algılar. Yaşamı ‘kar getiren iş’ olarak gören birey makineleşerek yaşamının değerli olup olmaması konusunda şüpheye düşmektedir. Ayrıca Fromm bireylerin seçimlerini bilinçli olarak yapmadığını sadece seçim yaptığını düşündüğünü ve yapay bir özgürlüğe sahip olduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak ortaya çıkan yabancılaşmanın insani olan sevgi aracılığıyla ortadan kaldırılacağını söylemektedir (Kırman ve Atak: 284-285; Osmanoğlu, 2016’dan nakl.). Erkal’a göre, Fromm yabancılaşmayı insanın özünden uzaklaşarak dünyasının zayıflaması şeklinde açıklamaktadır” (Kırman ve Atak, 2020: 284-285).

Fromm, çağdaş toplumda yabancılaşmanın her yeri kapladığı düşüncesindedir. Fromm’a göre kapitalist sistemin üretim şekli nedeniyle insan korkak ve yabancılaşmış bir hale gelmektedir. Çünkü bu sistem, bireyin onlar karşısında kendini aciz ve çaresiz hissettiği, giderek büyüyen ekonomik ve bürokratik devler yaratmaktadır. Bu durumda da bireyler toplumsal oluşumlara aktif olarak daha az oranda katılabilmektedir. Bu sistem içinde korkak bir hale gelen insanın tek çaresi de tüketmektir. Bu yolla insan pasifliğe yöneltilmekte ve dünyada hiçbir şeyi aktif olarak yaşayamamaktadır (Ünalı: 18; Ofluoğlu ve Büyükyılmaz, 2008: 31’den nakl.).

Melvin Seeman’a Gore Yabancılaşma

“Melvin Seeman’a göre yabancılaşmanın nedeni kudretsizliktir” (Küçükali, 2002: 332). “Yabancılaşma kavramını değer yargısından bağımsız hale getirmeye çalışmıştır. Çünkü o yabancılaşmadan söz etmek için sosyalist olma zorunluluğunun olmadığına inanmaktadır. Melvin Seeman, 1959’da yazdığı ‘Yabancılaşmanın Anlamı’ adlı makalesinde beş ayrı yabancılaşma kategorisinin olduğunu belirtmiştir” (Ünaldı, 2011: 21). Bunlar: İkinci bölümde değinmiş olduğum; tecrit edilme, kendine yabancılaşma, güçsüzlük, normsuzluk ve anlamsızlık olmaktadır. Bu yabancılaşma göstergeleri gerek tezimin kaynağını oluşturan kaynak kitabım roman beşlemesi karakterleri bünyesinde gerekse aslında bizlerin günlük yaşamlarına başımıza gelen anlamlandıramadığımız ama anlamlarının olduğunu ortaya çıkarabilmektedir. Bu nedenle Yabancılaşma olgusu konusunda Melvin Seeman’a da başvurmadan yabancılaşmanın diğer pek çok göstergelerini anlamamız zor olabilecekti. Bu nedenle Seeman’ın önemli bu beş göstergesi yabancılaşma ve roman karakteriyle okunuşu anlamı daha da kuvvetlendirmiş olmaktadır.

Cemil Meriç’e Göre Yabancılaşma

Meriç için yabancılaşma ve aydın ikiliğini anlamlandırabilmemiz için Meriç’i okumamız gerekmektedir. “Meriç’in bir anlamda muhafazakâr, bir anlamda yenilikçi ve bir anlamda da Batıcı olduğunu söylemek gerekmektedir. Kavramların analiz edilmesi ve yerleştirilmesi fikriyle muhafazakâr ve milli bir irade gösteren Meriç, geleneklerin yeniden canlandırılması ve Batının bu şekilde anlaşılması yönüyle yenilikçidir. Buna karşın Batı’yı anlamak için ondan kaçılmaması gerektiğini söylemesi hasebiyle de Doğu’cu olduğu kadar Batı’cı (Gencer, 2012: 20) bir yüz gösterir Meriç. Dolayısıyla onu tanımlayacak en güzel ifade bekli de ‘Şahsına Münhasır Türk Muhafazakâr’ olacaktır. Çünkü Meriç, zamanındaki aydınlar gibi Batı’ya teslim olmamış, Batı’yı kopya etmemiş ama ondan uzak da kalmamıştır” (Keskin ve Palabıyık, 2014:108). Yani anlıyoruz ki Meriç, Doğu-Batı arasındaki dengeyi koruyabilmiş, ondan ve bundan da gerekli olanları alıp, gerekli olmayanları almamayı bilebilmiş bir aydınımız olmuştur.

Freud’a Göre Yabancılaşma

Freud; yabancılaşma olgusunu uygarlık üzerinden açıklamıştır. Yani uygarlık; yabancılaşma sürecindeki bir durumun sonucunu ifade etmektedir. Uygar kişilik hele ki günümüz Modernliğinde kişiliği olmayan kişi olmaya itilmiştir. (Adorno, 1990; Akt., Özyurt, 1998).

Yabancılaşmadan kurtulma yolunun Freud’ca; alanını var eden psikoloji bilimince insanların bilinçaltılarınca bastırdıkları ve bilinçlerinde bunları fark ettikleri oranda ancak sağlanabileceğini söylemiştir. Yani bir bakımıyla uygarlık hali psikoloji bilimiyle açıklanan kavram olan bastırma ile ortaya çıkarak cinselliğin ve aynı zamanda zararlılık davranışlarının güdülenişlerini engelleyen yüceltme ve nevrozlar kazandırıyor olmaktadır. Yüceltme sanatı bu nedenle; uygarlığa getirirken aslında bir yönüyle de nevroz gibi ağır sonuçlara sebep olmaktadır. Her ne kadar açıkça yabancılaşmadan bahsetmese de Freud’un nevrotik insanı yetenek ve güdülerini bastırarak kendine yabancılaşmaktadır (Özyurt, 2016, s.,216).

Freud ve çevresindekiler yabancılaşmanın ortaya çıkışını bireyler arası ilişkiler ve bireyin çocukluk çağı yaşantılarına bağlamaktadırlar. Bu çevreye göre eğer bir çocuk yeni kişisel ilişkilerinde destek göremezse kötü duygularını toplumun tümüne yansıtır ve karamsar duygularını benimsemek yerine dünyanın karanlık ve bunaltıcı olduğunu düşünürler” (Ergil, 1980; Akt., Taş, 2007).

Gramsci’ye Göre Yabancılaşma

“Gramsci’ye göre Marks geleneksel kapitalizmin gelişimi ve krizleri hakkında ve ilişkilerinde genel tahmin yürütmekte güçlüydü fakat “siyasal iktidar biçimlerinin, toplumsal sınıflar ve siyasal temsil ile kültürel ve ideolojik biçimleri arasında somut ilişkilerin (...) ayrıntılı analizi konusunda zayıftı” (Oçak: 67; Daşar, 2014, ss. 19-20’den nakl.).

“Gramsci’nin hegemonya kavramının başarısı özellikle yaşadığı dönemin koşullarını değerlendirmekte, Marks’ın kendi dönemini değerlendirmesinden daha başarılı olduğunu göstermektedir. Marks kitlelerin ekonomik koşullarına bağımlı olarak bilişsel bir dönüşüm ile devrim yapılmasını hedeflerken, Gramsci ekonomik koşulların mevcut şartlarda radikal bir devrimle değiştirilmesinin mümkün olmadığını görmüş ve kültür konusuna eğilerek alternatif bir devrim metodu geliştirmiştir” (Oçak, yy: 67).

Roman İncelemesi: Or’da Kimse Var Mı?

Eğitim’de Yabancılaşma

Çoğu durumlarda Batı’yı önceleyişlerimiz olduğu gibi eğitimimiz ve akademimizin burnuna Batı’yı sokuyoruz. Öğreticilerimizin hemen her çoğu Batılılaşmayı öncelediğinden kendileriyle birlikte müfredatı ve kurban giden

öğrenenler yarattılar ve daha da yaratılıyor. Eğitimimizde yabancılaşıyor olmak demek kendi tarihimizi yanlış yorumlamak ve bu nedenle de birbirimize düşen kavgalı toplumlar sonucuna ulaşmak demektir. Bu sebeple tarih yazmak, tarih yapmak kadar da önemlidir. Ayrıca eğitim ve müfredatın öğretilişi her kesimde aynı olmalıdır. Bununla bağlantılı olarak Alatl, Yunus Nadi'nin sözlerine yer vererek; “Şehir çocuğuna gerekli öğretim başka, köy çocuğuna başka” (Atl, 2007: 235) aydın kişinin eğitime ve öğretim anlayışına aşırı haklı bir tepki göstermektedir.

“Uzmanlaşmaya teslim olmak tembelliktir; çünkü uzmanlık alanınızı gereklerine uyarak başkalarının sizden yapmanızı istediği şeyleri yaparsınız” (Said, 2020: 86).

Paketlenmiş öğretiler sunuluyor ve bizlerde buna –sistemin dışında kalmamak adına- ses çıkarmadan ayak uyduruyoruz. Kendi aydınlarımız, öğreticilerimiz yeni bir sistem tasavvuru edinmiyorlar. Neden? Batı’da hazır var! Üniversitelerimizde araştırmalara para ayrılmıyor. Çünkü “Batı bunu gerçekleştirmiş” anlayışı içerisinde oluşumuza Atl’da eğitim-öğretimdeki yabancılaştığımızın göstergeleri aktararak biz okuyucularına sunmaktadır.

“Eğitim süresince ezberletilen kodlar insanın hep aklında kalıyor, hocam. Birisi bir şeyler tehlikede dediğinde, bize verilmiş bilinçaltındaki kodlara yönelip bir şeyler yapmaya kalkışıyoruz. Olmuyor. Derinlikten yoksun, sorgulamayan varlıklar olarak, o koskocaman kalabalıkların, meydanların birer parçası haline geliyoruz” (Atl, 2013: 219).

Artık düşünemeyen, sıradan insanların yaşadığı çağı yaşıyoruz. Öğretenler dahi artık bizim toplumların kahramanları değiller. Onlar da sistemin söylemlerine maruz kalmış sıradan, düşünmeyi düşünemeyen kişiler olagelmıştır (Atl, 2013: 219).

““Söyleme böyle! Türkiye’de hiç mi adam kalmadı!?”

Maydanoz bahçesine döndü, elini ağzına götürdü, İstanbul’a seslendi,

“Or’da Kimse Var mı? Heyy!”” (Atl, 2007: 243).

Bürokrasi’de Yabancılaşma

Toplumun yönetiliş kararlarında başkalarının kalemlerine göre hareket etmek, bu da normsuzluğun ortaya çıkışını meydana getireceği için istenmeyen bir durumdur. Yani kendi siyasetine, Batı siyasetinin elini uzatmasına müsaade etmek kendi ülkenizde -Atl’nın Rodoplu başkarakterinden hareketle- haymatlos(vatansız) gibi yaşayışını gösterecektir. Günümüz Bürokrasi aydın kişileri kendi çıkarları için Batı ile işbirliği yapan aydın zümrelerle doludur. Bu da bürokrasi kalemimizde yabancılaştığımızın maalesef başlığını oluşturmaktadır. Atl, bürokrasi tarihimizden hareketle;

““Deniz Gezmiş düzenimizi tehdit ediyordu, yasa tutsun tutmasın idam edilir. Daha da korkuncu, Saidi Nursi’nin cenazesinin kaybedilmiş, Menderes’in asılmış olmasına, bir yönüyle de olsa ‘hak’ veren bir ruh durumunun yerleştiğini görebiliyor musun? Siyonistlerin misyonuna kazandırılan ‘evrensel haklılık’ gibi bir haklılıktır bu!” (Atl, 2007: 236).

“Kişiliği, haysiyeti, izzetinefsi olan hiç kimse bürokrasi içinde yaşayamaz! Kamu görevine döküntüsünün döküntüsü giriyor olduğu için, bu ülkede bürokrasi, tamamen haysiyetsiz, tamamen kişiliksiz, suratına tükürsen yağmur yağıyor diyecek insanlardan oluşan bir mekanizmaya dönüşmüştür” (Atl, 2013: 68). Bürokratlar için halk, nesnelerden oluşan bir şeyden ibarettir. Ne onlardan nefret eder, ne de severler. Onlara sistem ne yapmalarını istediye dayatılanların hizmetlileridirler (Atl, 2007: 448).

Yabancılaşma kendisini bu bağlamıyla her yerde göstermiş olmaktadır. Bürokrasinin içinde konumlanmış hatta bizim kendi ülkemizin aydınları eliyle konumlandırabilmeyi bilmiştir. Bu konumlanma durumu biz başta devletimizi ve halkımızın yıpranışı demektir. Kendi ülkemizin değerlerinden çok başka isteklerin varlığı ve dayatmaları söz konusu olmaktadır. Tüm bunların gerçekleşmesi biz kendi aydınlarımızı kıyışımızı göstermektedir. Yani yabancılaşmalarının gerçekleştiği ve yine bu sorunun çözülüşü noktasında da onlardan beklentilerimizin olması yine onların görevi olmuştur. onlar okuyan ve okumayan tüm halkı temsil etmektedir. Yabancılaşma bu anlamıyla ilk aydın, bürokratlar, öğreticiler, akademisyenler gibi kişilerden başlamakta olup, kurtuluşunun da onlar eliyle sağlanması zorunluluk arz etmektedir.

Ekonomi’de Yabancılaşma

Ekonomi’de yabancılaşıyor olmak demek de apaçık kendi ülkeneye müeyyidelerin (yaptırımlar) uygulanmasına, kukla gibi hareket ettirilmesine, halkının ezilmesine ve en önemlisi de kendi aydınının parmağı olduğu için güvensizlik duyarak ona karşı yabancılaşmandır.

“Latin Amerika’dan öğrendik biz! Yorumlarımız da, korkularımız da, tepkilerimiz de, sevgimiz de, nefretimiz de ithal!” (Alatlı, 2019: 268).

“Sistem’in, ekonomisini denetlemek istediği ülkelere, ‘vazgeçilmez’, ‘mükemmellerin mükemmelidir’ diye dayattığı, ‘serbest ticaret ve açık ekonomi modelini’, çıkarları söz konusu olduğu an, en başta kendisi uygulamıyor, bu da iki!” (İlhan, 2015: 384).

Batı’nın ekonomi-politiğini kendi ülkemize ithal ederek benimseyişlerimiz bizim zamanı geldiğinde pek çok defa düşüşlerimizi, enkazımızı resmetmektedir. Yine yabancılaşmanın her yerdeliği gözler önünde olmaktadır. Gözler önündedir ancak bizim entelektüellerimiz gerçekleri göremedikleri için halkı tarumar edişleri de bu sebeple apaçıktır.

Ekonomi yabancılaşmasına Alatlı diğer tüm yabancılaşma göstergelerine gösterdiği tepkiler ışığında buna da karşı çıkmaktadır. Zatendir ki yabancılaşmanın her türlü problemi, bizi yıkıma uğratan, değerlerimizden kopuşu ifade etmektedir. bu ise kitaptaki tabirle bizleri vatanımızda haymatlos gibi etmekte aşkar bir problem olmaktadır.

Rodoplu, Aydın kişinin de tüm bu yabancılaşma başlıkları çerçevesine bakış açısı; “ambalajlanmış doğruların tüketicisi olmayışım, sen dahil hemen herkesin sinirini bozuşum bundandır” (Alatlı, 2019: 269) diyerek yabancılaşmanın her türlüüne savaş açmaktadır.

Dil’de Yabancılaşma

Dil’de yabancılaşmamız bana göre belki de en tehlikeli süreçlerden birisidir. Günümüz modernliğin de hele de tam da Batılılaşmanın sevicisiyken Türkçe konuşmalarımız aralarında farklı dillerle cümlelerimizi, konuşmalarımız tamamlıyor oluşlarımız dilimize karşı yaptığımız büyük bir facia! İngilizce kelimeleri tabelalarda görüşümüzde, konuşuşumuzda, yazışmalarımızda o kadar yadırgamıyoruz ki. Sanki öz dilimiz-miş- gibi hemen kapıveriyoruz! Daha tam manasıyla Türkçe dil gramerimizin kurallarını bilmiyorken bile sırf iş imkanları noktasında İngilizce dilin Ulusal dil özelliği sebebiyle her noktasını öğrenmek için yıllarımız, paramızı sarf ediyoruz. Telaffuzlarımız artık Batılı düzleme oturuyor. Bu dilde kopuş medeniyet kırılmalarından sadece birini oluşturuyor. Yani dilde yabancılaşmamız medeniyetimizin kırılmasını, yok oluşunu, emanet aldığımız gibi gitmeyişiyle birlikte Batılılaşmamıza gidişi sevk ediyor.

“Bunun böyle olması doğaldır, çünkü şu kadar yıllık hayatında TDK’DA bir tek filolog, dilbilimci çalışmadığı gibi, bir tek Türkolog da yoktur. Neticeyi kelam, TDK, yarattığı kavram kargaşası ile Türk fikir hayatını tarumar etmekten başka bir işe yaramamıştır” (Alatlı, 2007: 152).

Bilim alanlarımızın çoğunda Batılı aydınları alanlarımıza sokuyor ve kendi insanlarımızı ise beyin göçü ile Batı’ya gönderiyoruz. Şartları çok iyi gibi gelen ama vatansız gibi dolaşımımıza sebebiyet veren bir yabancılaşma hikayemizi bir bakıma kendi ellerimizle gerçekleştiriyoruz. Dil’de ki yabancılaşmamız bir bakıma eğitim-öğretimimiz ile bağlantılı bir süreci teşkil etmektedir. Yani eğitim ve akademimizdeki çalışmalarımızda kendi dilimizi neredeyse Batılı aydınlardan öğrenmeyi talep ediyoruz. Kendimizi başkasından hele de Batı’dan öğrenmek mi? Biz milletimiz için tam vatansızlık örneği!

Kendi aydınlarımızı kendi ülkemizin yetiştirdiği, eğittiği, öğrettiği bir millet tasavvuru gerçekleştirmek, sadece bizim kendi elimizde olduğunun bilincinde olmak ve böylece bu sayede kurtuluş reçetemizi kendimizin diliyle yazacağını sağlamlarsak dildeki yabancılaşmamızın önüne geçeceğimiz gibi karşımıza çıkacak yabancılaşma dayatmalarına da barikat çekip yıkabiliriz.

Kültür ve Yabancılaşma

Kültürel yabancılaşmalarımız yine bizi bizim kodlarımızdan koparacak ve atacak güce sahip bir sonuca ulaşacak haller silsilesidir. Bu silsilenin başlatıcısı, yabancılaşmaya maruz kalmış aydın entelektüelleri zümresidir. Onlar aracılığıyla da kentten köye doğru halk kesimine inen kültürel emperyalizmin yaşadığına –farkında olanlar için-tanık oluruz. Kültürel bağlamda yabancılaştığımız en açık göstergesi; “Günay’ın, hangi ülkeye giderlerse gitsinler yanlarında taşıdıkları portatif bir anavatanları var” (Alatlı, 2008: 97) kitabındaki tümcesi bunun bir örneğidir. Yani birey, o kadar çok kültür emperyalizmine maruz kalmış ki gitmiş olduğu her kültüre değerlerinin dışında dahi olsa bile ayak uydurabiliyor. Bu ayak uyduruluş olumlu manada anlaşılmasa gerek! Çünkü kendi kültürel kodlarının hali dışında yabancılaştığı için bu tür kültürel dayatmaların altında ezilebildiği ve daha da ezilecek olduğu aşkar olmaktadır.

“Kendi edebiyatını reddediyor, kendi sanatını reddediyor, kendi kültürünü reddediyor. Bunun yerine yabancı kültürü bilmek, onların gelişmesini taklit etmek, onlar gibi yapmak marifet sayılıyor” (İlhan, 2019: 291).

Yanlış olan hallerin varlığına dokunmamak, ses çıkarmamak, olanları seyretmek, kabulleniyorum demekle eş değerdedir. Yani medeniyetler bunların gerçekleşmesine izin verirlerse çatışma, kaos, normsuzluk ve en açık göstergesi olan barbarlığın varlığını destekliyor demektir. İşte bu sebeptir ki emperyalizm sistem içeriği bu mesajı veren bir ideolojidir. Bu ideoloji yabancılaşmanın olduğu her yerde dolaylı veya dolaysız şekilde dayatmaların gerçekleşmesi demektir. Bu dayatmaların maruz kalışları halkın kendi kimliklerinden başka kimliklere, ideolojilere, düşüncelere, isteklere zorla sokulmaya çalışılmasıdır. Bu hal işte kültürel kodlarımızın karşı güçlerce emperyalizme uğramasını göstermektedir.

Din ve Yabancılaşma

Yabancılaşmalarımızın din yönlü olması da diğer tüm yabancılaşma hallerinde olduğu gibi tehlike içeren bir durumdur. Bunun en açık sebebi de benimsediğimiz tüm olgulara farkında olamayarak, Batılılaşarak o yöne doğru yönümüzü dönebilmekteyiz. Bu nedenledir ki dini inançlarımız düzleminde farklı dini yapılanmalara olumlu bakabilme durumunu açığa çıkarabilmektedir. Bu durumun kabullenilmesinde hiçbir zarar yok gibi görünüyorsa da Karl Marx'ın deyimiyle "din, halkın afyonudur". Yani inançlarımıza karşı olan farklı yönelimler bizi dar boğazlara sokabileceği gibi doğru öğretilerimize karşı da yabancılaşmamız bu anlamda kaçınılmaz olmaktadır.

"İslam için en büyük tuzaklardan birisi, İslam'ı her dönemin hakim düşüncesine benzetme çabasıdır," dedi Zehra, "bu tamamıyla yanlıştır ve Batılı kalkınma tarzının Doğu toplumlarına kabul ettirilmesi ile sonuçlanır" (Alatlı, 2008: 158) "İslam, dışarıdan alınan ödünç kavramlarla anlatılmaz!" (Alatlı, 2008: 159).

Dinsel bağlamlarda da yabancılaşmalarına maruz kalışlarımız günümüz Türkiye'sinin yaşamış olduğu dinsel yapılanmalar karşısında pek çok zamanlar susmalarımız ve onların ihanetiyle de uyanışlarımızı göstermektedir. Yani bu içinde yaşadığımız dini yapılanmalar bize sanki hep var veya yavaşça öğretilerek, içimize sokularak hiçbir şekilde farklı şeylerin yaptırımı gibi gözüktürülmemektedir. Bu sebeptir ki din diye inandığımız, doğduğumuzdan bu yana bize öğretilen, inançlarımız noktasında farklı dini yapılanmalara ses çıkarmayışımız yabancılaştığımızın en açık örneklerinden biridir.

Din, her insanın ne inanca inanıyor olursa olsun hayatının önemli bir parçasını oluşturduğu için Batı taraflarınca bunların yaptırımlarına da maruz açıkça kalabiliyoruz. Belki de diğer hayatsal konularımıza kıyasla en önemlisini ifade eden bir olgu olmaktadır. Din insanlara pek çok şeyi yaptırabilecek ilahi bir güçtedir. İşte bu gücü farklı, kötü yollara işaret edilerek yapılması işte inanmış bulunduğu inancın çözülüşü neticesinde yabancılaşması olarak okumaktayızdır. Bu konu da diğer tüm konular ikiliğinde bahsettiğim gibi dikkat edilmesi gereken bir meseleyi var etmektedir. Çünkü bizleri harekete geçirme olasılığı çok daha etkindir.

Kimlik ve Yabancılaşma

Kimlikli yabancılaşmalarımız kendi şahsımıza karşı Batı'nın dayatmalarından dolayı hissettiğimiz bir sürecin sonucunun ifadesidir. Bu ise yine en tehlikeli yabancılaşma biçimlerinden birisidir. Çünkü burada herhangi bir soyutlamalardan, inançlardan, değerler bütününe karşı yabancılaşmalardan olmayıp tamamıyla kendimize karşı hissettiğimiz bir durumdur. Bu ise bizi çıkmaza sokabilecek kuvvette olup, her türlü yanlışlığa boyun eğişimizi ortaya çıkarabilecek kuvvettedir. Aslında bununla birlikte kimliğimiz kendimizle birlikte saygı duyduğumuz kültürel kodlarımıza karşı bir karşı çıkışın ifadesidir. Kimliğimize yabancılaşmak demek şahsımızın yokluğu ile eş değerde olup kimliksiz bir vatandaş olma halidir. Hiçbir amaçlarımızın olmadığı, inanmadığımız, sevmediğimiz, güvenmediğimiz, savunmadığımız, arkasında duracak bir şeyimiz olmadığının anlamlarıyla yüklü bir durumdur. Bize ne deniyorsa ona ayak uydurduğumuzun ki bu durum gerek kendimiz gerekse içinde bulunduğumuz toplumumuz için tehlike halinin varlığıdır.

"Türkiye akılla anlaşılmaz. Hesaba kitaba gelmez. Kendisine has bir kimliği vardır. Türkiye'de sadece iman edilir" (Alatlı, 2013: 96).

"Hiçlik insanın insana nihai yabancılaşmasıdır. Bunu mu istiyoruz? Hiçlik'te empati yoktur, Cancağazım. Geri kalanlarımız için kimlik, bu gezegende yaşayakalmanın olmazsa olmazı" (Alatlı, 2013: 453).

Farklı kimliklere karşı tavır almayı öğütleyen dayatmaların da farkında olamamak empati yoksunluğunu doğurduğu için kendi halkımıza yabancılaşır oluşumuzu kaçınılmaz kılacaktır. Kürt, Türk, Alevi, Sünni vb gibi pek çok kimlikler bize Batı aracılığıyla yabancılaştırılmaya, bu da anlaşmazlık ile birbirlerimize karşı olan tatminsizliğimizi meydana getirmektedir. Bu sebepten her bir kimlikli gruplar değerlerine sahip çıkmayı bilmeli ama birbirlerine zarar vermeden dost ile düşmanı ayırmayarak bunu sağlamalıdır. Bunun ayrımlanması ise yabancılaşmayı dayatan Batı'ya karşı set çekebilmeyi bilmekten geçmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yabancılaşma ve Aydın sorunsalı bağlamında kaynaklarından esinlendiğim beşleme roman serisi, Alev Alatlî'nin Sosyoloji bilimine oldukça başarılı bir toplumsal analizi gerçekleştirmiş ve okurlarına sunmuştur. Bu sunuş ciddi manada toplumun patolojik bir sorunsalı kabul gören yabancılaşıyor oluşumuz üzerine konumlandırılmış bir haldedir. Bu sebeptendir ki bunun çözümü Batılılaşma(ma)yı ve Yabancılaşma(ma)yı doğru yönetebilmekten geçiyor. Bunun yönetilişi ise biz kendi milletimizin idrakinde olunup, kendimizin kendimizi biçimlendirmesi gerekmektedir. Batılılaşma süreci özelliklerdir ki sanayileşme ile birlikte küreselleşme, özelleştirme hareketleri ile 90'lı yıllarında Özal zamanında başlamış olan ve günümüzde hız kazanan bir şey haline dönüşmüştür. Değişim hızının bu kadar yaşanıyor olması da biz kendi toplumlarımızın kültürel kodlarının da değişimi demektir hiç şüphesiz! Alatlî'da kitabında ne kadar eleştiri oklarına Batı'yı koysa da "Çaresiz Batılılaşacağız" mesajını vermekten kaçınmamıştır. Bunun sebebi ise Entelektüel Bürokrasilerin ellerince yenilen bizler olduk. Bu sebeple de bu toplumsal bir problem teşkil ediyor olmasıyla üzerinde çalışılması, kaynak taramaları yapılması, kafa yorulması ve bunun sonucunda çözüme kavuşturulması gereken böylelikle de Sosyolojinin konusunu yaratmış olmaktadır.

Yabancılaşma o kadar çok yönlü bir haldir ki yaşadığımız her bir küçük durumlarda farkında olmayarak yabancılaşır olmaktadır. Bu halin gerçekleşmesinde Aydın yabancılaşmaya mahkum olmuş ve buna karşı savaşılmaya da mahkum edilmiştir. Çünkü kendi aydınımızı kaybetmek, yabancılaşmasına göz yummak bizi kendi vatanımızda haymatlos(vatansız) edecektir. Tabiri caizse, bize ait hiçbir küçük iğnenin dahi kendi vatan topraklarımızda ortadan kalkması anlamına gelecektir. Yabancılaşma toplumun en önemli sosyal problemlerden birisini ortaya çıkarmıştır. Bizler nesnelerden tutun da yaşayan her şeye karşı yabancılaşabiliriz. En felaketi de kendimize, kimliğimize, dilimize, dinimize karşı olanıdır.

Marx'a göre yabancılaşma; kişinin ürüne, emeğine, üretim sürecine, kendisine ve topluma karşı olan tarafları ise diğer bir bakışdır. Tüm bunlar Batı'dan aldığımız ve üretmemizi istedikleri için artık ruhsuz insanlar topluluğuna doğru gidişimizin yoludur. Çünkü bu hal robotlaşan insan topluluğunu yaratmaktadır. Kendi kültürel gücümüzün farkında olamayıp, hazır, ambalajlanmış, doğru sayılan geçersiz reçeteler ordusudur bir nevi! O kadar çok dayatmalara maruz kaldık ve halen daha kalmaktayız ki "Batı'da var üretme, ithal et!". Bu yabancılaşmaya destek olmak kendimizin ölüm fermanının altına imzamızı atmaktır demektir biz yönüyle de. Kendimizi Batı'ya emanet etmek kendimize ihanet edişimizin en açık göstergeleridir. Batı'dan aldığımız eğitim, akademi, dil, din, ekonomi, siyasi politigi ve daha nice olgular kendimiz emperyalizme hizmet ettirileceğizdir!

Yabancılaşma bize gerçek yüzünü göstermez. Özelleştirme, Küreselleştirme, Modernleşme, Kapitalizm adı altında kendi arzu ve çıkarlarını bizden talep eder, biz ise bunu sağlarız. Çünkü küreselleşme eşittir, o sistemin egemenliğine girip, ona kurban gitmek! Bu sebepten tüm bu değişim ve dönüşüm sistemleri Batı ellerince kurgulanmış bir ayarlamalardan ibarettir. Onlar her şeyi var eder, bize ise sadece satın almak ve tüketmek düşer. Kazananlar böylece yine onlar olur. Tabi ki bizlerin ellerince!

Yabancılaştırma hareketinde Aydınlar piyon olarak kullanılan toplumsal ve kültürel erozyona hizmet eden zümreler olmuşlardır. Tam bir kültürel değerlerimize karşı "değersizleştirme operasyonu"! Buna; "kendi kuyumuzu kazmak", "kendi topuğumuza sıkamak..." gibi deyimlerimizle de konunun hassasiyetini açıklayabiliriz. Buna karşı çıkışlarımız için Alatlî; "Anadolu'da çare tükenmez demektir. Çünkü Anadolu biyofili tipi insanıdır. Batı ise tam tersi nekrofil hayranıdır. Bu hayranlığı ise biz onlara benzemeye başladığımız için bizim acı sonumuz olacaktır şüphesiz. Batılılaşmak demek bu anlamıyla kendimize, değerlerimize yabancılaşmak demek olduğundan doğru ile yanlışın farkında olamamayı da beraberinde getirecektir. Çünkü Batılılaşma hali bize gerçeklerin üstünün örtülmüşlüğünü, dayatmaları, birbirlerimize olan düşmanlığımızı, tatminsiz oluşlarımızı, sürekli tüketmek ve kullanmak odaklı sürüklenişimizin farkında olmadığımız bir durumun tasavvurudur bir bakıma!

Yabancılaşma bizi birbirimizi, karanlığa, kayboluşa, kaosa, bunalımlara sürükleyebilecek kuvvettedir. Bunun için belki de söz de en kolay gibi gelen ama uygulamada, direnişimiz noktasında çokça çaba sarf etmemiz için uyanık olmamızı sağlamalıyızdır. Tüm yaşanan durumlardan önce aslında biz insanlar bireysel manada ilk olarak; elimizden geleni değil de ne yapılması gerekiyorsa onu yapmalı, kendi kültürel kodlarımızı tehlikeye sokacak her olgu ve durumdan uzaklaşmayı bilebilmeli, kendi bilim adamlarımızla daha da iyisini gerçekleştirebileceğimizin bilincinde olmamız gerekmektedir. Batı'dan her ne alırsak alalım o alış bizi alışkanlığa ve sonucunda daha toparlamamızın zor olacağı bir düzene sokacaktır. Bu sebeptendir ki Alatlî her bir kitabında mesajını oldukça açık ederek; ahlaksız, haddini bilmez, basmakalıp, küstah, bayağı isen sakın gelme diyerek uyarıda bulunur. "Kişi her şeyden önce kendini bilmelidir" der.

Yabancılaşma görünüşü, kendisini pek çok biçimlerde ortaya çıkarttığı gibi bu durumların farkında olunamazlığı çok daha büyük bir sıkıntının geleceğinin de habercisidir. Bir bakıma yabancılaşma insan içindir. Yabancılaşma

hali en çok aydın entelektüelleri üzerinden biz halk tekeline indirilmektedir veya bu tekel topluluğu aydın oluşlarının gönül rahatlığı nedeniyle kabul görüşü daha da hız kazanmaktadır. Bu nedenle bu tür oyunlara, kültürel kodlarımız ve değerlerimiz bünyesinde mağduriyet yaşamamız adına her birimize görevler düşmektedir.

Yabancılaşma, her dönemlerdeki toplumlarda kendisine bir yer edinmiş olup, toplumların içlerine sızabilmeyi sağlamış olmaktadır. Bu nedenledir ki gün geçtikçe maddi olan çoğu şeylere tapınışımız, canımızı, zamanımızı, emeğimizi, ürünümüze karşı olması gerekenden çok daha fazlası için çabalayışımız sonucunda yine de tatminsiz ve anlamsız hissedişlerimiz bundan tekerrür etmektedir. Yani yabancılaşma bu ve pek çok biçimlerde çoğu insani hallerimize karışır oldu. Yani tüm bağlamlar ve yabancılaşma sorunlarımız bizi toplumlarımızı -özellikle ki roman bünyesinde Türkiye’yi- yıkıma götüren bir süreci var etmektedir.

Beşli roman serisinde toplumsal gerçekler çözümlemesini kamuoyuna çıkarışlarında serisinin ismine Or’da Kimse Var mı? Diye sorgulamaktadır. Çünkü tüm bu yabancılaşma sürecinin içinde olup farkında olmayan özelde aydınlar bu yazımları okumuyorlarsa, tüm bunlara direnmiyor ve at gözlüklerini çıkarmıyorlarsa bunun anlamı ne yazık ki umursamaz oluşlarının açıklığıdır. Alatl’da bu nedenle bu uyanışın gerçekleşmesinin önemliliğini tekrar vurgulayarak davet çağrısı yapmaktadır: Or’da Hala Kimse Var mı?

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, A. (1995), Türk Aydın ve Kimlik Sorunu, “*Türk Aydın ve Ben Kimim Sorusu*”, Bağlam Yayınları, İstanbul, s. 219–226.
- Alatl, A. (2007). *Viva La Muerte! Yaşasın Ölüm!*, Everest, İstanbul.
- Alatl, A. (2008). *Nuke Türkiye!*, Everest, İstanbul.
- Alatl, A. (2013). *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, Everest, İstanbul.
- Alatl, A. (2019). *O.K. Musti, Türkiye Tamamdır*, Everest, İstanbul.
- Alatl, A. (2013). *Beyaz Türkler Küstüler*, Everest, İstanbul.
- Arslan, Çağrı. Alev Alatl’nın Fikirlerinin Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Malatya, 2013.
- Aydoğan, Emine. (2015), Marx Ve Öncülerinde Yabancılaşma Kavramı, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 54, 273-282.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388.
- Bauman, Zygmunt. (2020). *Küreselleşme*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bayhan, Vehbi. (Yy). Tüketim Toplumunda Bireyin Ontolojik Mottosu: “Tüketiyorum Öyleyse Varım”. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Malatya.
- Benda, Julien. (2017). *Aydınların İhaneti*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Deryahanoğlu, G., Sporda Yabancılaşma Ve Kişilik Özellikleri İlişkisi Üzerine Bir Alan Araştırması. Doktora Tezi, Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çorum, 2019.
- Ertaylan, A. (2018). Fromm’un Yabancılaşma Kuramı Perspektifinden Haneke Sinemasındaki Yabancılaşmış Karakterlerin Analizi: ‘7. Kıta’. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6; 77: 123-141.
- Fromm, Erich. (2018), *İnsan Olmak Üzerine*. Say Yayınları, İstanbul.
- Hilav, S. (2008). Edebiyat Yazıları. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- İlhan, Attila. (2015). *Hangi Küreselleşme*, Türkiye İş Bankası, İstanbul.
- İlhan, Attila. (2019a). *Hangi Batı*, Türkiye İş Bankası, İstanbul.
- İlhan, Attila. (2019b). *Hangi Edebiyat*, Türkiye İş Bankası, İstanbul.
- İpil, Y. Alev Alatl’nın Romanlarında Yerlilik Düşüncesi. Yüksek Lisans Tez, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Dili Ve Edebiyatı Bilim Dalı, Konya, 2019.
- Keskin, İ. Ve Palabıyık, A. (2014), Muhafazakârlıktan Medeniyet’e: Cemil Meriç, Muş Alparslan Üniversitesi, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 10/39, 91-111.

- Kırman, T. Ve Atak H. (2020), Yabancılaşma: Kavramsal Ve Kuramsal Bir Değerlendirme, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Küsbd), Cilt 10, Sayı 2, 279-295.
- Küçükali, Rıdvan. (2002), Küreselleşme Sürecinde Yabancılaşmanın Boyutları, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(28-29), 327- 339.
- Kızılcılık, Sezgin, (1994). *Sosyoloji Teorileri 2*, Emre Yayınları, Konya.
- Kızılcılık Sezgin Ve Yaşar Erjem. (1996), *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*, Saray Yayınevi, İzmir.
- Lüleci, Murat, Türkiye’de Edebiyat Sosyolojisi’yle İlgili Araştırmalar, Bakışlar Ve Yorumlar. Master Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 2002.
- Marshall, Gordon, (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim Ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Mercan, M., Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık Örgütsel Yabancılaşma Ve Örgütsel Vatandaşlık. Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2006.
- Meriç, C. (2018). *Bir Dünyanın Eşiğinde*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Meriç, C. (2017). *Işık Doğudan Gelir*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Oçak, Zeliha. (Yy), İdeoloji Kavramına Marksist Ve Post Marksist Yaklaşımlar: Karl Marks, Antonio Gramsci Ve Louis Althusser, Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi, 56-74.
- Ofluoğlu, Gökhan Ve Büyükyılmaz, Ozan (2008). Yabancılaşmanın Teorik Gelişimi Ve Tarihsel Süreç İçinde Farklı Alanlarda Görünümleri, Kamu-İş, 10 (1), 113-144.
- Osmanoğlu, Ö. (2016). Hegel’den Marcuse’ye Yabancılaşma Olgusu, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2; 3: 65-92.
- Özdem, H. Alev Alatlı’nın Or’da Kimse Var Mı? Roman Serisinde Yabancılaşma. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2015.
- Payza, Halit, (2013). “Sıradanlığı Yüceltenlerin Büyük Yozlaşması”, Aydınlık Kitap, Sayı 62, S. 6-7.
- Said, Edward W. (2017). *Şarkiyatçılık*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Said, Edward. (2020). *Entelektüel*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Said, Edward. (1995), *Entelektüel Sürgün Marjinal Yabancı*, (Çev: Tuncay Birkan) Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sevgili, Mehmet. *Oğuz Atay Ve Alev Alatlı’nın Romanlarında Aydın Ve Yabancılaşma Sorunu: Karşılaştırmalı Bir Edebiyat Sosyolojisi Çalışması*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Mersin, 2005.
- Tekin, Ö. A., Yabancılaşma Ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler: Antalya Kemer’deki Beş Yıldızlı Otel İşletmeleri Çalışanları Üzerinde Bir Uygulama, Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2012.
- Toprak, İ. Bakhtin’in Diyaloji Ve Heteroglossia Kavramları Bağlamında Alev Alatlı’nın Or’ada Kimse Var Mı? Roman Dizisinde Çokseslilik. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, 2017.
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.
- Ünaldı, Halime, Türk Romanı Ve Yabancılaşma: Bir Edebiyat Sosyolojisi Denemesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya, 2011.